

ŠIAURĖS ATĒNAI

2010 m. liepos 9 d. Nr. 26 (996)

ISSN 1392-7760

Kaina 1,90 Lt

Jimo Jarmuscho kino atodangos — p. 4

Sugrįžimas namo – į Egiptą — p. 6

Mindaugo Nastaravičiaus poezija — p. 7

Durbės mūšis – prieš 750 metų — p. 10

Nenoriu niekam patikti

ANDRIUS MARTINKUS

Aš didžiuojosi Lietuvos Katalikų Bažnyčia. Ji – vis dar laisva. Man gaila, kad savo pasididžiavimą esu priverstas reikšti gana liūdnomis aplinkybėmis. Tačiau kaip tik šiomis dienomis Bažnyčia išlaikė sunkiausią egzaminą *santykų su pasaulietine valdžia srityje*. Sunkiausią – per dvidešimt Neprikalusomybės metų. Išlaikė geriau negu Lenkijos Bažnyčia, „išleidusi“ prieštaragingai vertinamą LK į Vavelį ir iš tikrųjų suskaldžiusi religingesnę nei Lietuvos Lenkijos visuomenę. Man keista, kai Lietuvoje kalbama apie kažkokį „skilimą“. Jokio skilimo tarp tikinčiųjų nėra. Skilimas yra tarp tų, kurie vaikšto į bažnyčią, ir tų, kurie i ją nevaikšto, o eskaluoja tą skilimą tie, kurie Bažnyčios nekenčia. Mirė žmogus. Mirė vienas iš Neprikalusomybės architektų. Mirė AMB. Nenoriu spėlioti, koks būtų Bažnyčios hierarchijos santykis su kito Neprikalusomybės architekto (o jų buvo tikrai daugiau nei du) – tarkime, VL – kūnu. Norėčiau, kad prezidento atvejis tapțu nuolat pasikartojančiu precedentu – bent jau tol, kol žmonės it žiurkės bēgs iš šito skėstančio laivo. Kol kas bėga. Gelbėja kol kas dar vienus liekniausiu ir trumpiausiai (bent jau vyru) „civilizuatame“ – daug kartų grįsime prie šios pasibaurėtinės savybos – pasaulyje gyvenančių kūnų. Nesakau, kad gerai daro. Esu tvirtas „dvigubos pilieybės“ – šios lavono gaivinimo priemonės – priešininkas. Tėvų žemės išsiadėjimas liudija, kad kažkas blogai ne vien kūnui, bet – dar labiau – sielai. Bažnyčios darbas pirmiausia yra rūpintis sielomis. (Aišku, iš tikrųjų yra sudėtingiau, ir ŠA puslapiuose, regis, būtų galima leisti sau pakilti virš tokų banalybių. Tačiau šis rašinys yra inspiruotas kol kas vis dar populariausio Lietuvos dienraščio žurnalistės radijo komentaro. Todėl noriu išlaikyti savotišką mentalinį „auksu viduri“ tarp ŠA ir LR auditorijų – pastarajai teiginys, kad „Bažnyčios darbas pirmiausia yra rūpintis sielomis“, nėra toks jau savaime suprantamas.) Jokiu būdu nororiu pasakyti, jog Lietuvos Katalikų Bažnyčia padarė viską, kad išgelbėtų sielas tų, kurie išduoda savo Tėvynę, dezertyrų sielas. Tačiau visiškai atsakingai pareiškiu, kad „civilizuoto“ pasaulio vyriausybės labai trukdo Bažnyčiai gelbėti žmonių sielas.

Žinau, kad labai daug kam nepatiksi. Ir tegul. Su kiekviena pastraipa it lukštai nuo svogūno tekrenta manimi besipiktinančių gretos. Galu gale lukštais galima dažytį velkinius kiaušinius – Lietuvoje, regis. Velykų prasmė susiaurinama iki kiaušinio. Aš – svogūnas. Man ne gėda išduoti šitą paslapťį šalyje, kurioje puse rinkėjų buvo išvadinti „runkeliais“. Turbūt nereikia nė sakyti, kad šita definicija buvo paleista į apyvartą tų, kurie save laiko „civilizuotais“ žmonėmis.

Aš nesu „civilizuotas“ žmogus. Aš, pavyzdžiui, nesuprantu, kaip galima „civilizuotai“ išsituokti. (Viena lietuviška firma skelbiasi esanti „skyrybų lyderė pasaulyje“.) Atleiskite urviniam žmogui, bet man atrodo, kad po skyrybų visiems dramos dalyviams turi būti blogai. Tiesiogine, o ne komedine, „psychologiniu“ laidų vedėjų uzurpuota prasme. Daug normaliau yra tuomet, kai buvę sutuoktiniai nutraukia bet kokius ryšius, negu tuomet, kai X vaikšto pas buvusį partnerį Y ir, gurkšnodamas kavutę, kartu su naujuoju Y partneriu Z aptarinėja vaikų (iš santuokos su Y) auklėjimo reikalus. Fu. Daug normalesnis yra DK atvejis. Naujausioje Tado Blindos istorijoje lietuviai sugeba ižvelgti viską, išskyrus tai, kas normaliam (t. y. „necivilizuotam“) žmogui

yro akivaizdu, – skyrybų bjaurastį. Bet tegu nesidžiaugia kunigai ir kitokie „tamsybininkai“ bei „progreso“ priešai! Klus ir jiems. (Tiesą pasakius, po to, ką parašiau apie skyrybas, manau, rizikuoju nepatikti ir kai kuriems – nesveikai „civilizuotiems“ – kunigams.)

Bažnyčia meldžiasi už savo sūnų prezidentą AMB. LR žurnalistė RS šito nesupranta. Šito nesupranta ir LR prezidentas VA. Kojyte treptelejo ir prezidentė DG. Šiemis „civilizacijos“ atstovams *bažnyčioje* (ne Bažnyčioje!) reikia AMB *kūno*. Ši „civilizacija“ labai myli kūną. Viskas turi aptarnauti kūną. O ypač – tas kūno dalis, kurios yra žemiau bambos. „Civilizacijos“ atstovų požiūris į Bažnyčią keistai sutampa su „runkeliu“ prezidento RP požiūriu. Pastaras pasakė, kad hierarchija – tai dar ne visa Bažnyčia. Bet jam atleistina – tai buvo pasakyta silpnumo akimirką. Skirtingai

Albert Swieykowski. Vilniaus katedra. 1861–1866

nei RP, LR yra kovos prieš Bažnyčią Lietuvoje flagmanas. RS lūpomis jis pareiškė, kad „neišleisdama jo Bažnyčią, nesvarbu dėl kokių priežasčių, atstumia ir juos visus“. Kas gi yra tie „jie visi“, kuriuos Bažnyčia „atstumia“? Pasirodo, tai – „daugelis žmonių“, kuriems AMB yra „svarbus“. Mano kantrybės taurė buvo perpildyta. Kokia dangaus keršto besišaukianti veidmainystė! „Runkeliais“ piliečius išvadinusieji (RS asmuo čia visai nesvarbus – požiūris į žmones kaip į „runkelius“ genetiškai kyla iš liberalaus „elito“, kurio vienas iš ruporų yra LR) dabar verkia dėl to, kad hierarchai „runkeliai atstumė“ (kas gi, liberalo požiūriu, gali mylėti AMB, jei ne „runkeliai“?). RS norėjo parodyti, kad hierarchai neva yra susvetimėję su „žmonėmis“, tačiau pademonstravo tik savo pačios susvetimėjimą su sekmadieniais į bažnyčią einančiais žmonėmis. Ne tik RS (ir LR), bet ir vienos „civilizuoto“ pasaulio liberalios (kaip, beje, ir „kairiosios“) spaudos (o placiau – minties) problema yra ta, kad ji nenujungia apie Bažnyčią ir jai kardinolas ne kažin kuo skiriasi nuo kormorano. Tokios mastysenos žmonės labai bijo kryžių mokyklose ir musulmonių skarelių. Jie balsoja referendumuose prieš minaretus, *nes nevaikšto į krikščionių bažnyčias*. Jie uolai sergi „saviraiškos laisvę“, tačiau ši laisvė paprastai skleidžiasi (aliužia į filosofo libe-

ralo LD knygos pavadinimą) „neapykantos religijai forma“. Jums keista, kad liberalė RS savo kovoje prieš Bažnyčią atsigrežia į AMB ir „runkelius“? Esu įsitikinęs, kad viena didžiausiai – gal net didžiausia – velionio prezidento nuodėmių yra ilgalaikė Lietuvos socialdemokratų politinė filosofija, kurios esmė: „ne – progresiniams mokesčiams, taip – gėjų paradams ir šeimos griovimui“.

Liberalė savo kovoje prieš Bažnyčią sudaro sajungą su liberalizmui nelabai natūraliais sajungininkais. Aš irgi sau leisiu sudaryti sajungos su, tikiuosi, natūralesniais sajungininkais kovoje už religiją. Žinau, kad nepatiksiu kai kuriems „civilizacija“ pamiliusiemis kunigams. Tačiau jeigu reikėtų rinktis – skarelės ar gėjų „santuokos“ su įvaikinimo teisėmis, mano atsakymas yra vienareikšmis. Geriau islamas negu vaikų tvirkinimas („princas pamilo princą“ ir panašios šlykštynės). Kartoju, kad ŠA skaitytojams tokie teiginiai gali nuskambeti stačiokiškai (suprantama, kad krikščionis turi rinktis ne islām ar gėjų paradus – jis turi rinktis Kristū; problema ta, kad „civilizuatame“ pasaulyje kai kas ir Kristū skelbia buvus gėjų), bet aš turiu galvoje ir ši teksta inspiravusį radijo komentarą – o su šia fauna reikia kalbėti kietai. Taigi tvirtinu – geriau radikalus islamas negu radikalus ateizmas. Geriau Osama bin Ladenas negu Soile Lautsi. Renkuosi ieškomiausią pasaulyje teroristą, o ne tą *padarą* iš Suomijos, kuris, jei tik būtų jo valia – o ši valia, *piktoji valia*, „civilizuatame“ pasaulyje īgauna vis daugiau galios – pašalintų kryžius ne tik iš mokyklų, bet ir iš bažnyčių. Apokalipsės padaras, žvėris, išnyrantis iš jūros, kelia savo septynias galvas su užrašytais ant jų piktžodžiavimo vardais. Žvériui „duotas snukis didžiuotis ir piktžodžiauti“ (Apr 13, 5). Žmogaus prigimties perdibimas, be kurio neimanoma jokia utopija, īgauna pagreiti. Vienas pragaro tapytojo Hieronymo Boscho paveikslas vadinas „Velniškos statybos“. Čia nereikia ižvelgti aliujos iš mirusio prezidento profesiją. Tačiau partija, kurios ilgametis vadovas jis buvo, kartu su kitomis socialdemokratinėmis Europos partijomis labai aktyviai īsitraukė į utopinio projekto īgyvendinimą, į europines „velniškas statybas“ – anksčiau kūrė *homo sovieticus*, dabar eina *homo europicus* kūrimo Lietuvoje avangarde.

Skirtingai nei kai kurie fanatiški „dešinieji“, aš neturiu nieko prieš AMB. Nors niekada nebalsavau nei už jį, nei – juo labiau – už jo partiją, man niekada nekilo mintis, atėjusi į galvą vienam iš lietuvių stabų, pirmo ryškumo žvaigždei antrosios lietuvių religijos olimpe. Po 1993 m. prezidento (ar po 1992 m. Seimo?) rinkimų šis žmogus pareiškė, kad jam „gėda būti lietuviu“. (Dar vieną perlą iš jo lūpų išgirdome visai nesenai: „Didžiausia dovana, kurią gavau iš gyvenimo, yra tai, kad mano vaikai gyvena ne Lietuvoje.“) Kiek suprantu (skaitydamas interneto komentarus), nemažai „antrosios religijos“ adeptų visiškai pritaria stabui. Tuo tarpu tik religija kovoja už savo laisvę. Šiominis dienomis ji laimėjo svarbų mūšį prieš tuos, kurie nori kišeninės Bažnyčios panašiai, kaip pageidauja kišeninių prokurorų. Pagalvokite patys – ar ne šventvagystė būtų kartu su velionio AMB kūnu īsileisti į Katedrą tuntą piktžodžiautojų iš Seimo? Šiemis žmogaus prigimties ir šeimų griovėjams buvo pasakyta: „Katedra – ne laidotuvių biuras.“

Nukelta į p. 8

Kalvarijų turgus

Kartais man įtartinai nuskamba feminiscią (ar tam tikros jų dalies) reikalavimas nepamiršti reguliarai išpažinti dėkingumo jų istorinėms veikėjoms už tai, kad mokū skaitytis ir rašyti. Bažnyčios ideologai, matyt, panašiai norėtų, kad dažniau užsukčiaus pas juos pagarbinti Švenčiausiojo Sakramento. Tiesą sakant, niekada netroškau išsilavinimo; baigus vidurinę aiškiai žinojau, kad norėčiau gyventi kaimie ir ravėti daržą. Jį gavusi jaučiausi sulažyta ir taip emociskai nuskurdusi, kad lig šiol laikausi tik kažkokios intelektinės žiūros į viską ir visai nematau tikrovės. Natūralu, iš sielos gelmiu kylantį dėkingumą jaučiu tik paprastiem žmonėms; už tai, kad iškepa man duonos. Keista, juk mokiaus biologijos ir chemijos, o jeigu reiktų pačiai užsiauginti agurką ir pomidorą arba nukirsti vištai galvą ir ją nupešti, turbūt sédėčiau ir verkčiau. Man, švietimo aukai, ir bulvės gražiausios, kai žydi. Tuomet prisimenu S. Gedos eileraščius vaikams – vis mąstydavau, kas tas „raudonas ménulis tarp kriausiu“, eidavau vakaraus prie kiemo kriausės ir žiūredavau į pilnatį, bandydama save įtikinti, kad taip, ji šiek tiek oranžinė.

Apžiūrinėti paprastų žmonių išsiruoši į Kalvarijų turgų, kuriame ir į vidutinio amžiaus damų vis dar kreipiamasi „mergaite“: dažniausiai prekių-kviesliai, aktyvių pardavimų praktikai. Tiesa, kai kurios moterys, tikriausiai nuolatinės lankytinos – itin ekstravagantiškai apsirengusios, lyg būtų atėjusios svočionis į vestuvės. Su nematomais įdagaais kaktose – *Antropologija parenka mums likimus*. Eidama pro arbūzų stirtą net krūptelėjau, kai pietetiškų bruožų vyriškis suriko: „Podchodi, narod, svoj ogorod, polovinu sachar, polovinu miod.“ Ir nors mano filologinius jausmus stulbinamai paveikė tas šaukinys, vargu ar šiemet jau pirkšiu arbūzų. Bičiulė, Piterio žydaitė, išaiškino, kad E. Riazaanova filme „Stotis dvim“ yra tokia scena su melionais – joje tas pats folklorinis šaukinys įklijuotas. Peržiūréjau – tikrai. O jau būčiau susigundžiusi dažniau ten paslankioti, parinkti autentiškos tautosakos. Kalvarijų turgus – tai romantiska kaimo salelė mieste; be šuniukų, kačiukų, sliekų žvejybų, žaisliukų akvariumui, gandrų ir stirnų muliažų so do puošybai (ieškojau Amelijos stiliums gnomo – nėra, bet, sakė, užsakys), čia gali rasti, pavyzdžiu, kone antikvarinę Mikalojaus Daukšos „Postilę“. Taip, tą storąją, „Baltų lankų“ leidybos. Nors tai Hermio, apgavysčią, mažutelių erd-

vė, kurioje automatiškai išsijungia piniginės saugos instinktas, paprastai eini ten pasižiūrėti šiukslių, prie kurių taip priprasta, kad išmoksti jų nebematyti; to skurdo ir vulgarumo, kuriam visą gyvenimą priešinai. Pamatyti savo akitis, ką reiškia scena *chaos rules*, arba atsitiktinės moters, tų erdvų gyventojos – agresyvių judesių, ne viso proto, žiemine striuke; ant visų sutiktų žmonių ji šaukia: „Vali, sašina prostitutka“, o kai nešaukia, kažką murma sau po nosimi, gal aiškinasi pasauli.

Pirmadieniais neveikia turgus, bet veikia Rotušė – padodos nemokamai. Jono Daniliausko tapyba gan dekoratyvi, stilizuojanti žmones jei ne ligi Sigutės Ach personažų, tai bent ligi vaiko sąmonės, naivokai kontempliuojančios liūdesi, gražiausiai iš visų jausmu. Per televizorių – daug valstybinių ceremonijų (jeigu būčiau semiotikė, užsiimčiau vien jomis): kariuomenė, šiaip jau reiškianti turbūt sustyguotą, tvarkingą agresiją, man paliko kerintį nevaldomo chaoso ispūdį – kažkuris koncertinis numeris buvo atlirkas pagal Sinatros muziką. Toliau – pamokslas iš Arkikatedros, skausmingai priešinantis etnosą ir krikščionybę. Iškart po jo – oponentų simuliakrai aikštėje, vadinamoji šlapdešrė liaudžiai. Šiaisiai metais gan graži – be arklių, be noragų, miestelėniška. Galvojau, kad valstybingumo esmė – absoliučiai giluminis pagonybės ir krikščionybės konfliktas, kuriame čia jau lemta pasilikti per amžius. Todėl pasirinkau mažiausiai ideologišką Stanley Kubricko filmą, „Plačiai užmerktas akis“ – apie moterį narcizę, kuri vis dėlto nusideida tik mintimis (Nicole Kidman nemegstu už nukreiptą į save grožį). Ten visi pagrindiniai herojai siūlė seksą, šarada baigėsi mirtimi, o vyras ir moteris kalbėjosi ne ta pačia kalba, ir beliko dar kartą įsitikinti, kad akys – tai vienintelė galimybė jiems susitikti. Kaip ir mums, mieli skaitytojai.

„Kodėl jūs nesišypsote?“ – vis dar sugeba kabinėtis prie žmonių žurnalistai, lyg kardais mosikuodami savos kūrybos lietuviškumo stereotipais ir neįsisąmonintu Stepfordo moters fantazmu. Kai mąstau, nevalingai išjungiu šypsenos režimą. Tik dėl to.

GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ

AUDRIUS MUSTEIKIS

Oro poema

*priglunda prie pečių bolero
tobulai ir jie ploja*

*džiaugsmingai ir tarsi pasveikusios
po nerimo ilgo – nerimui smogia kojos*

*o nerimas bado akis
bolero per ryškus o jie ploja*

*kas kad pavargo –
plakas auksiniuos kutuos
plakas ir plakas kaip putos
supasi supasi – kojos*

Oro duobė

*bateliai -----
----- iš lagamino -----
----- mažycio -----
tapsena -----
----- su manimi -----
----- varžytis -----*

*mažai ką būtina žinot -----
----- iš viso -----
----- bateliai tapsi --
----- kičas -----*

Federico García Lorca ir Salvadoras Dalí.
1925

Visi laiškai – žirafos

Labas, poete tu,
man laikrodžių nereikia, nes aš orientuojuosi pagal pravažiuojančių automobilių spalvas ir numerius. Dabar aš tau pasakosiu, kaip, žiūrėdama į pravažiuojančių mašinų spalvas ir numerius, žinau, kiek valandų, o tu rašyk. Tu gudrus, tu žinai, kaip taisyklingai pabaigtis sakinių. O aš nežinau, kaip taisyklingai pabaigtis sakinius, nes niekada nevalgiau taisyklingų ridikū. Tu gerai sugalvoji, kaip parašyti, o aš nedrausminga, aš maklinėju, todėl kartais man skauda mūsų žirafas.

Aš gudri, aš žinau, jog tu nori, kad taisyklingai pabaigčiau sakinius. Bet kas dedasi tau po kaklu? Aš gudri, aš žinau, jog tu nori, kad man niekas nesidėtu po kaklu, o tik po ranka ir po kojom. Puode verda morkų, vištų gabalai ir net morkos su vištoma puode *tūsinasi* ir maklinėja. Aš nieko negaliu padaryti, jei puode būtų tvarkingiai, aš irgi būčiau daug solidesnė. Esu laiminga, kad man nereikia rūpintis jokiais puodų chaosais, kitaip per amžius būčiau nugrimzdusi į chaosus.

Čia vasara, čia galima viskas, čia maklinék, žiopsisnék ir dykinék kiek nori. Guliu ant žolės čia jau tiek, kad žolė pradėjo augti ant kojų ir rankų. Labiausiai noriu, kad ant kairės kojos užaugtų arbūzų, o ant galvos – petražolių, nes petražolés visada nuo galvos skausmo. Bet kas man dedasi po mūsų kaklu? Čia debesų nuo kaklo iki kaklo. Jaučiu, kad jei ir toliau taip, nuo maklinėjimo po penkiaus debesim man išsiners mūsų petys ir aš atnaujinsiu mūsų ryšį su kosmosu. Tas bendras kaklas ir petys ne su tavim, tu turi *savo* mūsų kaklą, aš turiai *savo* mūsų.

Dabar taip nepatogu tau pradėti pasakoti, kaip man ne-reikia laikrodžių, nes aš orientuojuosi pagal mašinų spalvas ir numerius. Labai nepatogu pasakoti, kai į tai įsiterpē dar šešiasdešimt netikusių žodžių.

Ji sėdėdavo atsisėdusi, stovėdavo atsistojusi, gulėdavo

atsigulusi ir žiūrėdavo, rašydamo, kokių spalvų ir numerių mašinos pravažiuoja. Ji turėjo laikrodį ir fiksuoada laiką, ji greitai suprato, kad kai kurių spalvų mašinos 17:45 nevažiuos, ji greitai suprato, kad kiekvienu valandą ir minutę važiuoja tik tam tikrų spalvų ir numerių mašinos. Iki šiol ji turi krūvą sąsiuvinį, kur prirašyta daug valandų ir minutių ir daug mašinų numerių ir spalvų. Vėliau ji pametė savo laikrodį, bet jai priklaušė visos automobilių spalvos ir numeriai, jai priklausė laikas, kada pravažiuodavo mašinos. Ji néjo ieškoti pamesto laikrodžio, ji tada išėjo į gatvę ir įkvėpė oro, mašinų spalvų ir mašinų numerių oro.

Kaip sakinių pabaigia tas, kuris įkvėpė mašinų numerius naktį?

Jai žmonės automobiliuose buvo neįdomūs, jie ten kad ir prasmena, grožio teikė vien mašinų numeriai ir spalvos.

Nesirūpinu laikrodžiais, man tik reikia, kad iki traukinio išdžiūtų suknelę, ir vėl kuo nors užsiimsiu – mašinų numeriai, rašymu, šokiui, beždžionėm ar cirku. Beždžionių reikalaus domiuosis, nes jos ir manimi domisi, visada, kai reikia priimti kokį sprendimą, susapnuoju beždžionės arba Mauglio plaučius.

Vieną kartą įėjau į Baltijos cirką, galėčiau viską smulkiai papasakoti, bet nepasakosiu, jokios artistų atrankos nebuvu, bet aš pati sugalvojau artistų atranką, galvojau – parodysiu aš jums numerių, kaip beždžiones ryju ir kaip išsuku dešimt

lankų, bet buvo taip – parodyk mums numerių su vienu lanku, sėsk ant lanko ir paleisime mes tave iš aukštai su lanku nuo vieno arenos kampo į kitą, su beždžione ant peties. Viską padariau. Tik nusprendžiau neatiduoti beždžionės. Nežinau kodėl, bet beždžionę atidaviau.

Ir kodėl aš čia vis pasakoju ką nors? Pasakotočiau detaliai, kodėl žmonės mėgsta pasakoti, bet nepasakosiu.

Užpraeituose „Šatēnuose“ buvo išspausdinti Federico Garcías Lorcos eileraščiai ir mano laiškas – žirafa, ant kurios duodasi pats Buñuelis. O man tiek širdį skaudėjo, kad Buñuelis išsižadėjo Lorcos, ir kai pamačiau, kad „Šatēnuose“ jie vėl sukiše rankas į vienas kito raides, vėl viltis įsižibė. Gal vėl Lorca trins Buñeliui veidą miltais, o Buñelis Lorci, gal ir vėl jie lakstys tramvajuose kaij nenugalima komanda. Dar toks džiaugsmas užėjo, kai pamačiau nuotrauką, kur Dalí apsikabinęs Lorcu per liemenę. Jei būčiau gimusi Lorcos laikais, būčiau daug populiarius.

Kęstutis, tu nežinai, kas man buvo. Keletas žmonių man sakė, kad tu geras, bet visaip bandžiau tave apginti ir įrodyti, kad tu nesi geras. Kad tu matytum, kas buvo – aš kalbėjau kalbėjau, jie susitylėję tylėjo, o tu tik blogėjai. Aš čia neįmantrauju, aš tiesiog turiu natūralų gebėjimą galvoti ir užtenka proto suprasti, kad tu irgi nesi geras.

Akvarie žiliongė

Dar taip toli iki bezdu žydėjimo

Pavasaris, lauktas ilgus žiemos mėnesius, sprogo netikėtai. Iš veltiniu aptraukto dangaus išlindo saulė, žydruma pasikėlė virš gimnazijos liepu, o tvarto stogo kraigu prazýgiavo pirmasis varnėnas.

– Per anksti, paukšteli, pas mus atskridai. Žiūrėk, neištarpo dar upių ledai, – pasveikino svečią mamunėlę.

Varnėnu nė motais žiemos palikimas, jo galvoje – kiti rūpesčiai. Apžiūrėjės klevo inkilėlį, kvietėsi draugę, kuri nė per žingsnį nesitraukė nuo frakuoto kavalieriaus.

Dabita kimo nuo meilės serenadų, tik išrinktiesiems būdingo sparnų kilojimo. Juo aukštesnis šelmuo, tuo įspūdingesnis sparnų mojavimas. Draugė, pritūpusi ir pakreipusi galvelę, sekė kiekvieną gražuolio judejimą ir apspangusį iš laimės šukteldavo:

– Nu ir poike, tamsta, gėidi. Kokį stebulką susiradau!

Kol suvaikščiojo pasisiūlymo laiškas (kompiuterių dar nebuvo), porą užgriuvo rūpesčiai – kur čia iki trelių... Ižūlūs geltonsnapių jau brovėsi pro landą, nesidrovėdami gnybo tėvams į gūži. „Aprūpinkit iki senatvės“, – rėkė ne pasotinamais balsais. Tokios tat meilės uogelės!

Po ketverių metų pora nebeapsigyno inkilėlyje. Tareme, skyrybų problemos. Pasirodo, ne. Taip anie protestavo, kad aptarnaujantis personalas, tai yra mudu su papunėliu, neiškuopėme metų metais dergto būsto.

Suaižėjes ledas laukė paskutinio saulės varpo smūgio. Grioviuse vis labiau putojo drumzlini vandenys. Ypač smarkavo šokinėjantis už sodo, pakalnėn besiverčiantis srautas, kasmet pridarantis eibį. Visu smarkumu jis grauždavosi po šaligatvio plyta, vis nauji uruliai šokdavo per kelią, žarstydamis smėlio saujas.

Šaligatvi Smetonas laikais turėjo pakloti kiekvienas savininkas. Juos liedavo 1 × 1,2 m lentiniuose garduose, o paskui šie masyvūs luitai likdavo sklypų patvoriuose. Pasmukusių storają płytą papunėlis su dalba atkeldavo, pritindavo žvyro ir žemų, vildamas – daugiau eibų nebebus. Deja, deja, pavasarinių potvyniai vis parodydavo, kad humanitaras mokytojas prašauna inžinerijos srityje.

Vanduo plūsdavo per keliuką pievon. Akyse tvenkdavosi pakelės, raibuliai balos. Po mėnesio iškišdavo ūsus aisiukliai.

Šių barzdėles vertindavo mamunėlė, nes tai buvo garantuotas vaistas nuo kepenų ar inkstų, bala žino tas motriškučių ligas.

Viena aišku: gimdytojos padiejavimas – ne baika. Russams ir vokiečiams pliekiantis iš armotų, visi sėdėdavom drėgnoje žeminėje. Kad ir kiek kamšémés senais paltais bei kučailiais, kvaraba įsimetė ir į mamos juosmenį.

Kaimynės, jau atskirčiusios panašių populių, prisakė gerti aisiuklių arbata.

– Tik žiūrėk, pontele, kad būtų tikrosios, su ilgom barzdelėm. Juo šilkavesnės šluotelės, tuo mačlyvesnės.

Po kelių mėnesių arbatavimo populių lyg ranka nuėmė.

Be žolelių rinkimo, pavasarinių vaistų atsargų rūpesčiai – beržų pumpurų skabymas. Kaimynės Rimkienėlės darže augo galiūnas beržas, išsiautęs į baltus tošies marškinius. Kai sykį pieštuku rašinėjau ant kamieno, papunėlis paporino:

– Esi viduramžių žmogus. Protėviai, nežinojė popiešiaus, beržo toši naudojo užrašams.

Rimkienėlė mielai skolindavo ilgas kopėčias, bet niekad neužmiršdavo:

– Mano daliai sauvelės pumpurų nepagailėkit – neatskratau skrandžio sopės.

Mes beržų pumpurus užpildavom spiritu. Tai pirmas vaistas įspipovus, supūliavus žaizdai. Pagelbėdavo nuo rožės, o su pipirais – nuo strėnų gėlimo. Žinojome, kad pumpurų ir lapų nuoviras – pirma pagalba nuo pleiskanų, tik nereikia persistengti – gelsvėja plaukai.

Beržų pumpurais, taip pat ažuolų ir juodalksnų ar svogūnų „marškinėlių“ nuoviru dažydam Velykų margučius. Krominių dažų nenaudojom, chemija – nuodai. Keiliuose puodukoose su žievėm verdami kiaušiniai dengdavosi lygiom spalvom – nuo žalios iki aksominės rudos.

Mūsuose margučius tik skutinėdavo. Apie marginimą vašku buvom girdėjė viena ausim, bet eksperimentuot nedrįsdavom.

Man, kaip patikimiausiam „dailininkui“, įteikdavo papunėlio barzdos skustuvu nuolaužą. Aštriu galu „Solin-

gen“ plieno gremžtukas leido raityti saulutes, lapelius, o kartais ir ilgausis ar trobelė su rūkstančiu kaminu stodavosi.

Tiesa, per didelę storonė liūdnai baigdavosi. Stipriau paspaudus būsimą šedevrą, saujoje likdavo lukštai ir trynio skystolas.

Dažniausiai margindavom dvidešimt kiaušinių. Šventas dalykas apdovanoti gimines, kaimynus ir, žinia, atėju siušius kiaušiniauti vaikus.

Ridenti margučius nebuvo mados, bet susidaužti vienems knietėjo. Batalijose igijau patirties: storu buku galu margutis – visada čempionas.

Tarnaitės Bronelės ir auklės Uršulės tautodailininkėm nepavadinsi. Juo šedevrai kasmet tie patys – saulė it bulvė, paukštis su šaukšto formos snapu ir susirezgusiom it siūlas kojom.

Velykų stalas visada linko nuo valgių. Gérėjausi iš skrynių ištraukta balta lininė staltiesė su raudonais žičkais. Pastalėjė lyg varpeliai sūpavosi jos šilkiniai spurgai. Viduryje staltiesės – blizgančiai siūlais išsiuvinėtas avinėlis, gracingai kojele prilaikantis vėliavėlę su raudonu kryžium.

Prieš prasidedant šventiniams pietums mamunėlė avinėliui ištardavo:

– Prisikėlusio Kristaus Dievo avinėli, naikinąs svieto nuodėmes, susimilk ant mūsų.

Tuo momentu dievobaimingai nuleisdavom galvas, o aš atsitiesež žvalgydavausi, ar nepasislinko šliufo stiklo vaza su pūpsančiais pyragiukais.

Visų akys neatšokdavo nuo žąsies su degintu cukrum varvančiais obuoliais. Tiesa, vaisiai ne kasmet sulaukdavo Velykų stalą pagerbimo. Antaninius rudenį atrinkę nukišdavom į tolimiausią rūsio kampą. Tačiau šie, nežinodami, kas jų laukia, begėdiškai supūdavo.

Torto nebūdavo, bet jį atstodavo storulis Velykų sūris, mamunėlės vadinamas paska. Jį pjaustydavo piršto storio riekelėmis, kad visiems tektų ir Atvelykiui liktų.

Žinia, Velykos – ne lūžtantis nuo gėrybių stalas. Į jas eidavome nuo Verbų sekmodienio, kai namuose įsivyravado šventinė nuotaika.

Daug prisiédavo visų kampų išvalymas, šventujų pa veikslų išblizginimas.

Mamunėlė su tarneite vėdindavo visus podėlius ir spinas, išneše kieman be gailesčio tvatinavom patalynę.

Per Didžiąją naktį, tėvams išėjus į namus, vaikai likdavo budėti bažnyčioje. Tai buvo reto iškilmingumo ir susikaupimo naktis, meldžiantis ir giedant prie žvakių, nutilus vargonams, neskambant varpeliams.

– Žyday! Šventają naktį net nosies nedrįsta nusišluostyt, – primindavo mamunėlė. – Smetonas laikais samdydavo vaikus, kad padėtų delikačiai išsiburbilioti į nosinę.

O kaimynų Petruskas grebluojančiu balsu pridėdavo:

– Už, vaikeli, du litus dousiu, tik neužsuk nosies.

Žimia, gavę tokį pinigą, mes tyčia Joškei išspausdavom ašara.

Viekšnių Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje Velykų naktis neapsieidavo be linksmbybių.

Varliamušiai kišenėse slėpdavo buteliuką amoniako, mūsuose vadinamo štinkspiritu. Gerokai po vidurnakčio, kai maldos pritildavo, dairydavomės, kuri bobutė knapsi, ir prislinkę pakišdavom aitrijo skycio. Labiausiai taikydavom prie vienumoje rūgstančios senės Irkinienės. Ši, pasidėjusi po ranka gumbuotą lazda, nevengdavo ir vibruojančiai užknarkti. Vaikišcių sąmokslininkas su atkimštū buteliuku brüksteldavo jai panosėje.

O Sodoma ir Gomora, kas tada dėdavosi!

Praplėšusi akis, paniekintoji griebdavo lazda ir nežiūredama tvodavo aplink. Nukentėdavo ir nieko nenutuokiančios parapijietės. Mažai, sušokę į tolimesnius suolus, dievobaimingai krutindavo lūpas, kartkartėmis springdami iš juoko.

Kai Kalupis po ledonešio grįždavo į vagą, sušilus vandeniu, imdavo spurdėti gyvybę. Pasirodydavo tėvos it degtukai lydekačės, miklūs buožgalviai. Po poros savaičių ūgtelėjusios plėšrūnės kibdavo į blauzdas būsimoms kvarklėms.

Kai sujūlėjusios lydekačės ištisdavo per sprindį, pakalupio vaikai, nešini krepsiai, brisdavo į drungnus vandenis. Meišdami lazdom, mažai keldavo dumblo tumulus,

o vyresnéliai, braukdami pintinėm, semdavo lydekaites. Pasitaikydavo ir po desétką štukų geidžiamo laimikio. Po valandos aplinkiniai namai pakvypdavo žuviene, o žvejai, išsidūs ir laimingi, mažiams rodydavo, kad buvo ir rankos storumo, sieksnio ilgumo lydeku.

Pavasariniam bitelių apėjimui papunėlis ruošdavosi kelias dienas. Išsitrukndavo ant vielos lanko užtrauktą lininę skrybėlę su tinkleliu, vis tą pačią dūminę su gurgždančiom dumplėm iš čebato aulo, kvepiančius naujus korius, kurie rudeniop apsunkus nuo medaus.

Atsinešdavo pašventintą verbos šakelę, kuri pamalonindavo mamunėlę.

Papunėlis nebuvo uolus katalikas, bažnyčion ēmė lankytis tik išėjės pensijon, bet kai reikėdavo pasimeilinti antrajai pusei Elenai, koziruodavo tikėjimo korta. Kieno ra tuose sėdi, to ir giesmę giedi.

– Tai vėl cukrų į avilius krausi, – perpratusi Jonio gestą, nepiktai suburbėdavo mama.

– Pati žinai, iki pirmų žiedų reikia šeimynas pastiprint. O verba apsaugo nuo kandžių, pelių, kaip ir šv. Agotos duonelė, – dėstydavo mamunėlei malonias žinias.

– Ale ir tingines augini, – atlyžusi suburbėdavo šeimininkė. – Rudenį cukrus, pavasarį cukrus, dar kelis červoncūs koriams primes, iš kur man tiek pinigų traukti? Nuimsiu nuo švilpio, – nepiktai pašposindavo.

– Bet ir nuo medaus neatmuši! – šypsodamas mestel davo šis, eidamas pro duris.

Švilpis buvo tie keli rubliai, kuriuos papunėlis savo reikmėmis gaudavo, sažininingai atidavęs algą.

Didžiausi pavasario darbai – tai daržas. Vieną pusę – 9 arus – skirdavo bulvėms, kitą – smulkmei: morkoms, karpūstams, ridikėliams, agurkams, salotoms. Dvi lysvės likdavo pomidorams, kurių daigų dviratuku iš Nevarėnų atveždavo daržininkas brolis Stasys. Jo pasiodymas visada sukeldavo linksmą šurmulį, o laukuvės, nukeltos nuo bagažinės, džiugindavo namiskių akis.

Dar desétką metų po karo J. Basanavičiaus ir V. Kudirkos gatvių kampe, mūsų 2 ha sklype, sėdavo varpinius. Javai stodavo mūru, nes mamunėlė pasistorodavo elitinės sėklos, užsimušęs nerasi jokios piktžolės.

Paskutinę vokietmečio vasarą į rugių subėgdavo kaimynų vyrai, nes okupantai gaudydamo darbams Reicho karą gamyklose. Tvrkingi fricininkai nesumodavo, kad vyrai ten gali slėptis – kur matyta išgulėti javus!

Sklypus, kaip ir Kapėnų ūkį (24 ha), atidavė „brangiųjų“ tarybų valdžiai, nes stribai geverzojo, kad visi, turintys 25 ha žemės, bus nubuožinti ir iškraustyti į Ledžiūro kurortus.

Tiesa, vaikystėje laukiamiausia pavasario diena – pa saulio proletariato vado gimtadienis – balandžio 22-oji.

Žinia, džiugino ne Lenino gimtadienio sakrališkumas, o kainu mažinimo vajus. Visi laikraščiai prieš savaitę trimiųdavuo apie stulbinančius Tarybų šalies laimėjimus, socializmo triumfą įrodant liaudies vartojimo prekių kainų mažinimą.

Papunėlis ir dar keli mokytojai vakarop užsidarydavo didžiausioje miestelio parduotuvėje, vadinojoje manufaktūroje.

Tėvelis, kaip geras matematikas, neišvengdavo komisijos pirmininko kėdės. 5–6 nariai kilodavo prekes, matuodavo audinius, perstatydavo lentynose puodus ir džiugiai skelbdavo – liaudies vartojimo prekė atpigo keliausdešimt kapeikų ar net vienu kitu rubliu.

Iš ryto atnešus senukui Mikalauskui laikraščius, puldavom skaityti, kas draugo Stalino ir komunistų partijos dėka atpigo. Tiesa, mikroskopinėmis raidėmis skelbiame pa brangimo siekiant „išlyginti kainų neatitikimą“ nepastebė davome.

Papunėlis iš varginančio naktinio triūso (žinoma, už dyką) griždavo po vidurnakčio.

Ant stalo išdėliodavo pigiau įsigytas lauktuves – gėlėtą kartūnā mamunėlės palaidinukei, drūžetas medvilnės atraižas marškiniam – sau ir sūnumas, kelioliuka spalvotų siūlų ritelių, trečius metus ieškomą emaliuotą arbatinuką.

I tą patį vis vandenį

Turbūt nėra didesnio man džiaugsmo nei susidurti su vienodų dalykų virtine. Vi-sad nušvintu ir keistai susigraudinu, kai do-vanų parduotuvėje pamatau balionėlius, i-pūstus į didesnius balionus. O ką jau sakyti apie jausmus, užplūstančius menininkės Yayoi Kusamos nesuskaičiuojamos daugy-bės taškelį ir žirnelių akivaizdo!

Aš mėgstu klausytis istorijų apie dvigu-bus, o ypač trigubus agentus, nes jų dėka pasakojimas ima priminti veidrodžiais nu-kabintą koridorių. Iš literatūrių favoritų galiu paminėti Limonovo novelę „Antri-ninkas“, kurios protagonistas pasineria į visokius nejaukius apmąstymus, sutikęs antipatišką savo atspindį. Kitoje novelėje („Ekscesai“) herojus prisimena, kaip kaž-kurioje Niujorko diskoteikoje visi spoksojo į jį, nes palaikė „Devo“ vokalistu. Tačiau netrukus ir pačiam Edičkai ima atrodyti, kad klubo „Ekscesai“ (na, arba „Perteklius“) lankytajai ką nors primena. „Kimste prikimšta pretenderiu“, – baisisi jis.

Ne kartą žiūréjau Jacques'o Rivette'o filmą „Selina ir Žiuli plaukia valtimi“. Finale herojės iš tiesų plaukia valti-mi, bet yra ir perkeltinė šio pasakymo reikšmė, tik nežinau, kaip geriau ją išversti. Vedžioti už nosies, paistysti niekus, mulkinti, apsimeluoći? Gal „Selina ir Žiuli“ meluoja kaip per-vandenį? Taigi – dvi herojės nuolat lankosi sename name, tačiau, vos užvérusios duris, kassyk visiškai užmiršta, kas gi ten viduje vyksta. Kad susigražintų atmintį, Selina ir Žiuli imasi originalių būdų (valgo paslaptinges ledinukus, ge-ria magišką viralą). Pamažu aiškėja, kad kasdien vis kartoti-jasi tie patys ivykiai. Šiaip ne taip herojėms pavyksta įsikištii į name vykstanti siužetą ir sustabdyti stringantį jo mecha-nizmą.

O juk kartojimas iš tiesų yra tam tikra apgavystė. Kai ru-tuliotis pradėjęs siužetas užstringa ir ima kartotis, tai su-griūva ir mūsų lūkesčiai, kad paslaptis bus atskleista. Tačiau lieka su niekuo nepalyginamas absurdiško apmulkini-mo ir išsaugotos paslapties skonis. Staiga suprant, kad pa-slaptis slypi ne atomazgoj, o kažkur visai kitur. Ir norisi dar kartą įbriсти į tą patį vandenį.

Paskutinį kartą susidūriau su mègstu reiškiniu ži-ūrēdamas Jimo Jarmusch'o filmą „Kontrolės ribos“ („The Li-mits of Control“, 2009). Pasijutau, lyg vienu metu bučiau galutinai išblaivėjės ir sunkiai apgirtęs. Mat „Kontrolės ri-bos“, kaip ir visa Jarmusch'o kūryba, o ypač filmai „Kei-čiau nei rojuje“, „Kava ir cigaretės“, atidengia pasaulį, ba-lansuojant ant atsitiktinumo katinio ir visuotinio rezonan-so ribos. Ir visiškai neaišku, ant ko tas prakeiktas pasaulis laikosi iš tikrujų.

Filmas turi epigrafą – Arthuro Rimbaud eilérašcio „Gir-tas laivas“ eilutes. Ko gero, šitas laivas dar pirmajame reži-sieriaus filme „Nuolatinės atostogos“ buvo pasirodes. Jau-nasis filmo herojus atrodė kaip atsilikęs nuo gyvenamo lai-ko, slampinėjo, skaitė „Maldororo giesmes“, kol galiausiai laivu išplaukė iš Niujorko į Paryžių. Save jis laikė turistu, išėjusi amžinų atostogų. Panaši turisto dalia tenka ir „Kon-trolės ribų“ protagonistui Vienišiui – slaptajam agentui, samdomam žudikui, moderniam samurajui. Kiti du aptakio-mis užuominomis kalbantys „samurajai“ jam paveda nu-vykti į Ispaniją, susitikti su kitais agentais, apsikeisti šifrais ir galiausiai, aišku, atlkti samdomam žudikui priderantį darbą. Daugiau jokių rintų užsiémimų Vienišius neturi, tad dienomis sėdi kavinėse, o naktimis guli ant lovov klausyda-mas miesto garsų. Laukimas, nieko neveikimas, rymojimas prie staliuko kartoja kiekvienam naujame filmo epizode su tokiu užsispypimu, kad ima priminti ritualą. Ir čia jau ma-no širdis ima plakti tankiau.

Tačiau įdomiausia, kad Vienišius keturis kartus apsilan-ko muziejuje, kur žvilgsniu tiesiog siurbte įsiurbiua į keturius paveikslus. Vėliau dviejų paveikslų vienokius ar kitokius atspindžius aptinka realybėje, o kituose dviejuose at-randa vienaip ar kitaip atspindėtus tikrovės vaizdus.

Žinia, dailė, kitaip nei kinas, yra nelaikinis menas. Todėl įtarui, kad šie paveikslai yra mano pamègto reiškinio kaltininkai. Tai yra jie vis pristabdo filmą ir kaip veidrodžiai ima dvejinti vaizdus. Tarkim, Vienišiu buvo paliepta ieškoti smuiko. Jis taip ir padaro – muziejuje susiranda Juan-o Griso paveikslą „Smuikas“. Bet visai ne todėl, kad jis, pa-vyzdžiu, pavogtų. Neilgai trukus Vienišius sutinka smuiku nešiną agentą, kuris byloja taip: „Instrumentai skamba, net kai jais niekas negroja. Jie turi atmintį. Kiekvienna nata su-kelia rezonansą medžio molekulėse. Matyt, čia kaip ir visur esmė – jautri klausa.“

Arba štai Vienišius žvelgia nuo dangoraižio aukštybių į Madridą, o tada įsigilina į Antonio Lópezo skrupulingai nutapytą miesto panoramą. Ir tikrai imi manyti, kad ekranai matai pranašiškų ženklių ir nuostabių atitikmenų pritinkusį pasaulį, kur kiekvieno daikto reikšmė yra perskaitoma įdė-maus personažo. Labai panaši atmosfera viešpatauja miné-tame Rivette'o filme, kad ir jo pradžioje, kai Žiuli sėdi par-ke, skaitinėja knygą ir vis apsidairo, lyg nujausdama (ar pri-sišaukdamo) kitos herojės pasirodymą. Katinas šoka nuo vieno suolelio ant kito, šlama lapija, skamba vaikų balsai... O tada svirduliuodama lyg girtas laivas atlecia Selina.

Kartu paveikslus kontempliuojantis ir smulkiausias tik-rovės detales analizuojantis Vienišius yra šioks toks mūsų, kaip filmo žiūrėtojų, atspindys. Juk mes stebime personažą, kuris stebi pasaulį visai taip, kaip geras kino žiūrovas stebi filmą.

Tačiau, panašiai kaip ir filme „Kava ir cigaretės“, rezonansas paradoksaliai turi disonanso atspalvį. Visi Vienišiaus sutinkami personažai savyje nugrimzdę, šneka jiems patiemis įdomiomis temomis – kas apie molekules, kas apie halucinacijas. O ir pats protagonistas su niekuo į kalbas ne-sileidžia, pats sau vienas geria du puodelius espresso kavos. Agentė japonė susumuoją: „Sufijai sako: mes – planetos, besisukančios ekstazėje. Aš sakau: mes – trapus molekulių rinkinys, besisukantis ekstazėje.“

O štai kita agentė Blondinė lyg tarp kitko užsimena apie šaudynių sceną iš Orsono Welleso filmo „Ledi iš Sanchaus“. Prisiminkime ir mes, kaip visų apmulkintas herojus atsipeikėja apleistame atrakcionų parke. Jis užklysta į veidrodžių kambarį, ten aptinka savo mylimąjį ir jos teisétą, bet nemielą vyra. Vyras ir žmona nukreipia vienas į kitą ginklus, prasideda susišaudymas. Dūžta veidrodžiai, kuriuo-se atspindžiai, susilieja veikėjų veidai, figūros, byra atspindžiai. Blondinė taip apibūdina šią sceną: „Visiška beprasmybė, tarytum žaidimas, apgaulė, spindesys.“ Tačiau juk tos gražios duženos ne vien dėl grožio. Juk tai filmas apie atspindžius ir jų melagingumą. Kai vyras ir žmona žūva, herojus pagaliau išsilaisvina iš veidrodinio kambario ir iš apgaulės.

„Kontrolės ribų“ pasaulis – vien veidrodinės nuorodos ir citatos. O Vienišius – atokvėpio nežinantis interpretatorius. Ir atrodo, kad tokia dalykų padėtis net vargina. Tarkim, nukeliauvi į Ispanijos glūdumą herojus įsiitaiko kavinė-je. Jo veide matome neapsakomą palegvėjimą, kai žvilgs-niu jis aprépia nieko nesakančias tolumas. Vienišius atsi-kvepia, pamaišo kavą, o ten – sužvilga deimančiuks. Ir vėl Vienišius surūstėja, atgauna budrumą. Čia net norisi prisiminti Nabokovo „Ženklių ir simbolų“ personažą, sargas, „užuominų maniją“ ir įsiavazdavusi, kad visas pasaulis kal-ba vien jam ir apie jį, siunčia tik jam skirtus ženklus. „Ak-menukai, dėmės, saulės blyksniai sudaro ornamentus ir kažkokiu siaubingu būdu sukompunuojant pranešimus, ku-riuos jis privalo perimti. Visa esamybė – šifras, ir jis – visa ko tema.“

Išeina, kad ženklai, atspindžiai ir atitikmenys gali būti negatyvūs, nes iškinko į nepabaigiamą darbą. Be to, kaip ro-do Welleso filmo pavyzdys, yra pavojas, kad herojus įtrauktas į fantazių pasaulį ir nežino, kad viskas téra apgaulė. Tuo labiau kad „Kontrolės ribos“ turi utopijos ar, teisin-giau, antiutopijos sluoksni. Reikalas tas, kad filmas vadina-si taip kaip ir mąstymo kontrolės grësmei skirta Williamo S. Burroughso esė, nors, Jarmusch'o žodžiai, jam tiesiog patiko esé pavadinimo skambesys. (Kiek nutuokiu, lietuviškas filmo pavadinimo vertimas „Kontroliuojamos ribos“ vis-dėlto buvo netikslus, nes esé kalbama ne apie ribas, kurias kažkas kontroliuoja, o apie kontrolavimo ribas.) Tiesa, Jar-musch'o filme paslaptingu „kontrolierių“ nuojauta tik pleve-

na ore ir primena keistas Rivette'o gruputes, kurios taip ir lieka neatskleistas (nes galbūt jų nė nera). Tačiau ilgainiui režisie-rius tampa atviresnis. Kai paskutinė sutikta agentė prabyla arabiskai, o Vienišiaus ty-koma auka pasirodo besas Amerikietis, sa-vo peruką pamaunantis ant hamletiškos kaukoles, šiokį tokį vaizdą susidarome, kokia čia tos antiutopijos esmė. Na, bet kai Vienišiui prieikia patekti į akyli saugo-mą Amerikiečio tvirtovę, originalumu jis pranoksta visus vaikiškus Selinos ir Žiuli burtus. Kaip sako pats, jis tiesiog „pasitel-kiu vaizduotę“ ir taip įsiguna vidin.

Nieko keista, kad Vienišiui labiausiai patinka kūrinys, kuris... nieko nebenurodo. Tai Antoni Tapieso „Didžioji dykra“ – toks ant drobės pritvirtintas susiraukšlėjės balz-ganas stačiakampis audeklas. Jei po juo kas nors ir yra, tai taip saugiai paslépta, kad ne-išsprūstį išorę ir nebedaugintų reikšmių.

Šitą audeklą Vienišius apžiūri paskutinį ir, atrodo, netgi jam nusilenkia. Kurgi ne, po tokios daugybės interpretacijų! Ir, atrodo, gryna iš ipročio ar tiesiog savo malonumui Vienišius paskui visgi paieško atitikmenų – padėjės ant delno suglam-žytą popieriaus lapeli palygina su baltais kalnagūbriais už traukinio vagono lango.

Kas liktu iš samdomo žudiko, slapojo agento istorijos, jei iš jos būtų pašalintas veiksmas? Interjerai, rakandai, he-rojų drabužiai...

O juk visai užmiršau miegančios merginos aktą (dailininkas Roberto Fernándezas Balbuena), kuris Vienišiui pra-neša apie dvigubos agentės Nuogalės pasirodymą. Nuogalė ne tik šiaip gundo, bet ir vilijoja pasuktį į kitokį kiną, kur geriausiai merginų draugai yra deimantai, kur į darbą paleidžia-mi ginklai. Tačiau Vienišius akimoju užkerta kelią, elimi-nuoja privalomus šio kino atributus: išpurto kulkas, sudau-žo telefoną, atsispiria erotinėms pagundoms. „Jokių ginklų, jokių telefonų, jokio sekso“, – atsidūsta Nuogalė, tuo metu Vienišius veidas atspindi didžiulį pasitenkinimą. Paskui kiek sutrikęs jis bėga nuo vaikų, kurie pristoja su klausimu: „Atleiskit, ar jūs – amerikietis gangsteris?“

Vienintelis Vienišiaus ginklas – antikvarinės gitaros styla. Vienintelai Vienišiaus atliekami koviniai manevrai – taiči mankšta, dar, regis, vadina vidinės kovos menu. Iš tiesų, jei ir vyksta kokios kovos, tai paties Vienišiaus viduje. Jų rezultatas – begalinė ir todėl beveik komiška koncen-tracija, askezė, pedantizmas, nepriekaištingi kostiumai bet kokiomis aplinkybėmis ir, kaip viename savo romanė rašė Aleksandras Piatigorskis, „dieviškai užlygintas kelnių kan-tas“.

Žodžiu, noriu pasakyti, kad šalia „Kontrolės ribų“ net minorinis Jeano-Pierre'o Melville'io „Samurajaus“ grožis atrodo sudrumstas nereikalingos sumaišties. Visokiai paniava su moterimis, šautinės žaizdos, telefoninių pokalbių klausymasis... Pagrindinis „Kontrolės ribų“ ginklas – este-tika, nukreipta prieš priežasties ir pasekmės ryšių genamą kiną.

Ne pirmą sykį Jarmusch'o kine skamba samurajaus gar-bės kodekso atgarsiai. Šis yra vėl padvelkia samurajiską vienatvę („Tarp mūsų yra tu, kurie ne su mumis.“ – „Aš su niekuo“, – burbteli Vienišius), demaskuoja gyvenimo tuštybę (viena iš kodinių frazių – „gyvenimas – tai sauja dulkių“). Ne paslaptis, kad, jei tik yra pasirinkimas, bužido pataria rinktis tą kelią, kuris veda į mirtį. Filmo „Samurajus“ herojus taip ir padaro – priduoda į klubo drabužinę skrybėlę ir nepasiima numeriuko, nes žino, kad iš čia gyvas nebešeis. Vienišius irgi išmeta saugojimo kameros (kur pa-liko visus savo puikius kostiumus) kvituką ir iš filmo išeina sveikas gyvas. Tačiau štai koks dalykas – ir filmo pradžioje, ir finale jis žvilgteli į savo atvaizdą veidrodyme ir taip tarytum peržengia paslaptį ribą. Pradžioje – įžengia į filmo pasaulį, finale – išeina ten, kur grësmingai gaudžia miestas ir burzgija sraigtasparnis (visai kaip „Nuolatinės atostoge“ – ten irgi be perstojo kaukė sirenos, žvangėjo gamelano instrumentai). Ir staiga kamera sudreba, lyg slystu iš rankų.

Štai tada ir prisimenu, kad dar egzistuoja aplinkinis pa-saulis, kurį Jarmusch'o dėka buvau laimingai užmiršęs. Ki-taip nei Vienišius, nes jis – sąmoningas personažas, taigi niekad nepamirštantis, kad vaidina Jarmusch'o filme.

Ir man patinka, kad taip ir nesužinau, ar jis bris į tą pačią upę, ar jau į kitą krantą.

LEVUTIS MALINAUSKAS

Kadras iš filmo „Kontrolės ribos“

SIGITAS GEDA

Dainos, kurių išmokė motina

2007 metai

Lapkričio 20, antradienis

Prielaids

*Ugninogos vėliavos iškeltos,
Mirtis įjeina į namus...*

Šias H. Radausko eilutes radau pacituotas J. I. „Viršvalandžiuose“ ir pamaniau, kad jos yra parafrazė lotyniškos viduramžių giesmės „Vexilla regis prodeunt inferni“ – „Artejo Pragaro valdovo vėliavos“.

Jomis Dante pradeda baigiamąjį „Pragaro“ giesmę. Lietuviškai verčiau: „Gelmių valdovo vėliavos plevena.“

Norėjau pasakyti tik tiek, kad H. R. įvaizdžiu niekas nėra palyginės, t. y. ieškojęs jų „gimties lizdo“. O dažnai jis yra.

Jurgis, Vladas ir Vaclovas

Trys broliai, augę po karo Šeduvoje miestelyje. Jurgis buvo mažiausias iš visų trijų. Naktį nubusdavo, kartais net 2–3 kartus, strykt lovytėje ir greitakalbe varo:

- Mamyte?
- Ko?
- Myli mane?
- Taip.
- O Ladzė, o Vacę?
- Tave.
- Tai gerai. Ich, mergičkos!
- Griūva ir miega.

Ramūnas parduotuvėje

Berniukas vardu Ramūnas. Iš skurdžios šeimos. Kaimo parduotuvėje kaimynės klausdavo:

- Ramūnai, gal tau ką valgyt nupirkti?
- Tyli, tyli. Paskui nuleidės galvą:
- Mūsų namuos jau nėra nė vieno sausainio...

Mažosios siuvyklėlės

I vieną buvau priverstas užsuktis – užtrauktukas, pakaba, sago... Úmai pasijutau kaip... namie, Vilniuje prieš 30–35 metus. Ir žmonės tokie pat, ir kvapai, kalbos.

– Nogi moji nelaiiko, nogi, – dejava seneliokas, kušlinamas prie siuvamosios.

– A čego chceš? – perklausė jį moteris, sédinti nugara, mačiau tik jos švieshalę nugara. – Mano uošvė devyniasdešimt šešių, sveika, tik iš lovos iškrito...

- O tu eitum su manim?
- Kaip??
- Na, ne ženytis, o bum bum...
- Man savo gana, sykį jau pasismaugiau, su vienu ir mirsiu...

Čia pynėsi 3–4 kalbos, buvo ne tik siuvama, bet ir dejuojama, kabinama... Visa tai prarijo super-super-supermarketai, dėvėtų rūbų pardavyklos, madingi grožio salonai, kur kasdienio žmogaus nér.

Dingo ištisas žmonių kontinentas, stačiai nugrimzdo. Sudėgė kaip kad mediniai Vilniaus priemiesčiai ir senamiesčiai.

Iš atsiminimų

Pusamžė moteris, kuri, prisiminusi savo pamaiviską vaidystę, juokiasi ir čiauška:

– Jeigu iškrėsdavau kokį pokštą, motina dėdavosi supykusi ir mesteldavo: „Kiaulaitė karalaitė!..“

Pataisos

Šiandien Leonas G., fotografas, renkantis medžiagą iš Sajūdžio laikų apie tai, kad p. Zaleckas, andainyktis komjaunimo veikėjas, pasakojo, jog Arkikatedros (tada – Katedros) grążinimo idėja gimusi spontaniškai Sajūdžio suvažiavime.

Kaip atsakas ižmonių spaudimą: „O ką jūs mums duosite?“

Lapkričio 21, trečiadienis

Suvokimai

Šiandien galop patyria palaimos mirksnį, teisingiau, jis truko bent valandą – išsivadavimą iš puikybės.

Neužtenka kurti (visad kračiausio šio žodžio), reikia dažintis.

Kada visi dreba dėl pinigų, tuomet gelbsti atvirkštinis veiksmas – duoti jų tiems, kurie varsta. Nesitikint jokio atlygio ar kaži kokio ypatingo dėkingumo.

Aš ieškosiu ryšių su artimais žmonėmis, su tais, kurie manęs neužmiršo ir kurių aš neužmiršau.

Padėti tiems, kuriems galiu padėti. Mano galvosaukmai slūgtė nuslūgo. Jie, tie veiksmai, bus man paguoda sunkią dieną, nemigos naktį.

Ar būčiau sveikas, ar (...).

Mikas Miliauskas

Šiandien parodė senus kadrus per televiziją. Juodosios keramikos meistras, gyvenęs prie Merkinės. Esu ten buvęs. Krosnys statytos 1926 metais. Iš didelės šeimos, mylėto tik molž... Už tai, kad nemokėjo žemės darbų, broliai norėjo jį šakėmis užbadyti. Išgéręs labai gražiai imdavo: „Vai tu agala...“

Liesas, linksmas žmogutis. Jo darbo grūstuvė aguonoms (terlyčia) ir puodžiukai troškiniui dar tebelaiko! O pirkis be ne 1981–1982 metais. Suradom jį naktį, gérém alų prie ilgo stalo.

Dabar čia gyvena ir dirba kitas žmogus (pavarde Pretkelis), labai gražiai mini Miką... Mikas, atkišes nykštį, šypsosi iš fotografių.

Kamieninių ląstelių sukūrimas

Galop mokslininkai gavo jas ne iš embrionų, o iš odos! Šios ląstelės gali šakotis į visas kitas (kaip koks medelis!).

Tam reikėjo performuoti ląstelę, t. y. grąžinti ją į pirmynkštę būseną ir ivesti papildomas savybes.

Šios ląstelės galės būti naudojamos daugeliui ligų gydyti, t. y. iš esmės performuoti ir sergantį organizmą. Ankstesnis jų gavimas iš embriono prieštaravo žmogiskajai etikai.

Volemijos

Seniausieji pasaulio augalai, pergyvenę ledynmečius ir dinozaurus. Panašios kiek į paparčius. Žemėje augusios prieš 200 milijonų metų. Manoma buvo, kad jau išnykusios, bet ne per seniausiai rastos Australijoje, viename tarpekyje.

Viena atvežta į Kauno botanikos sodą, per metus išauga 0,5 m. Australijoje jų esama sulig devynaukščiu!

Dvidešimt pirmo amžiaus sensacija. Dauginti, pardavinėti draudžiamos.

Beprotybės šaltiniai

Vienas iš jų – begalinis troškimas išgarsėti. Pavyzdžiu, pas mus mėgstamas prancūzų menininkas Artaud yra prispažinės, kad jo beprotybės priežastis buvusi begalinis noras rašyti ir nesugebėjimas ką nors pasakyti... Įdomu, kaip ši „taisyklė“ atrodytų Lietuvoje, kas pirmas pakliūtų į šitas baišias pinkles?

O pakliuusiu daug. Kitiems netgi pasisekė. Išgarsėti (?)...

J. I. „Viršvalandžiai“

Man patiko jos mintis apie Skausmo matuoklį (prietaisą, kuris rodytų, kiek „laipsnių“ skausmo turi ligonis), bet greit atsitokėjau, nes žmonės nevienodai atsparūs skausmui, vieni cypia prasidūrę pirštą, kiti tylia dantis sukandę, kamuoja baisių skausmų. Dar išgirdau, kad esama skausmo „blokuotojų“. Pavyzdžiu, sąmonė žmogaus, kurio smegenyse yra auglys, ilgainiui gali iš viso užblokuoti skausmą, žodžiu, žmogus „atbunka“ ir – nieko nejaučia.

Daržovė...

Genų perkėlimas

Pasirodo, pagrindinis rūšių atsiradimo variklis yra mutacija. Spalvotosios papūgėlės (kaip rūšis) atsirado lesinant jas įvairiai augalais, net raudonaisiais pipirais. Taip jų geltoni sparneliai paraudo.

Mutagenezė yra vienų mutantų kryžminimas su kitais, taip išvedamos naujos veislės. Jau ne visus stebina gyvūnų genų įvedimas į augalus ir pan.

Iš esmės niekas nežino, kaip atsirado augalai ir gyvūnai. Manoma, kad mutuojančios genams dėl radiacijos ir dar augybos veiksnii.

Gudrus kryžminimas – 1. tolimų genų sukryžminimas. Beje, geras poetas ar istorikas vartoja tą patį metodą, t. y. jo

asociacijų laukas yra l. didelis. Juo didesnis, tuo geriau.

Reikia priminti, jog visur privaloma griežta kontrolė, kad išvengtume išsigimimus...

Transgeniniai augalai su saugos mechanizmais, kurie stabdo tolesnį, savaiminį augalo susikryžinimą su esančiais šalimais.

Lapkričio 22, ketvirtadienis

Giltinė šienauja –

gentainius... Po A. Maldonio pasiglemžė Onę Baliukonę (Baliukonę). Buvo gimusi 1948-aisiais, prisimenu ją, vos išstojaus į universitetą. Iš rašančių ten dar buvo a. a. A. Kalanavicius, M. Kontrimaitė. Jiedvi vaikščiodavo susikiibusios, žodžiu, draugavo. „Didžiausias“ jų tada buvo Antanas K., darės itaką kursui.

Onė buvo iš Kančėnų, mokyklą baigusi bene Onuškyje. Tamsaus gymio, galgi (pajuokavom) esi iš... totorių. Čia aplinkui Butrimonis jų būta, o ir dabar esama. Kai pamačiau RS klubo salėje pašarvota Onę, regėjosi – vaškinė mumija, kokių 100 metų. O nesulaukė nė 60.

Dukra Benigna (būčiau neatpažinęs) tokia pat „totoriukė“, liesutė, pasimetusi ir išblyškusi.

Paguodos tiek, kad gyvenime su ja gražiai sutarėme, esu „padėjės“ jai gauti didelę premiją, o tas jos gyvenimas buvo kaip reta sunkus ir nenusisekęs. Laimė, kad ji laikėsi gana „vyriškai“, nes jos dukters tėvas pats šaukė globos.

Dar prisimenu, kaip vieną kartą ji skambino man dėkodama už Novalio „Himnų nakčiai“ vertimą. Tada nedrįsau prasisioti, kad tas vertimas jau sykį buvo skelbtas „Krantuose...“ Meilė novališkam stiliumi galbūt ir neleido jai pritapti prie naujuų – pažemėjusių poezijos horizontų... Ji buvo idealistė ir romantikė, žemas stilius ir toks pats elgesys ją žeidė ir stulbino.

Kelis sykius buvo išsprūdusi iš vėžio graibštų, paskutinysis – nutvėrė. Regis, porą metų prieš miršt vos bemate...

Taigi tiek. Nesirengiau eiti į laidotuvės (man jų jau per daug!), bet nunešiau į RS leidyklą „Siuitą Virginijai“, knygą, kurią norėtume išleisti su Mikalojumi Vilučiu. Kadangi Onė jau buvo pašarvota, tai užėjau atsisveikinti.

Iš „Viršvalandžių“

A. a. J. I. prisipažinimai: „Iveikti visą gyvenimą man neįsprendžiamą prieštaravimą tarp meilės Viešpačiui ir meilės konkrečiam vyru, tarp agapės ir erotikos. Nejaugi tai neįmanoma?“ (p. 149)

Toliau cituojamas Julius Sasnauskas: „Prie kiekvieno tikro buvimo dviese ar trise prisišlieja, priglunda Žmogaus Sūnus“ (plg. su arabų patarle: ten, kur yra du – vyras ir moteris – trečias būna velnias).

Matyt, tie dalykai jai ištės rūpėjo. Beje, Koranas nepataria melstis tam tikrą laiko tarpą po meilės ryšių... Meilė Alachui ir meilė konkrečiam asmeniui turi „atsiskirti“, netrukdyti viena kitai.

Iš prisiminimų

Aleksio Ch. eksperimentai.

Nedaugelis jau jį beprisimena. O būta reto tipo! Pavyzdžiu, ginčininkas neapsakomas. Savo klaidų niekad nepripažinės. Apsiskaitėlis ir prisiskaitėlis. Susiginčiję su tariamais poezijos žinovais, darydavo taip: lyg iš netycių pakliudavo jiems ranka perrašytą klasiko eileraštį, paskui klausdavo:

– Na kaip?

Daugelis manydavo, kad tai kokio nežinomo autoriaus, ir, žinoma, supeikdavo.

Tada Aleksys pašokdavo kaip žirnis į lubas ir kliegdavo:

– O čia Tiutčevas, Fiodoras Tiutčevas!

Taip jis yra „pagavės“ ir lietuvių literatūros „igaliotinę“ iš Maskvos Belą Zaleskają... Sučiuptieji jam tos klastos neatleisdavo.

Tai, ką reikia žinoti

Pavyzdžiu, Kalbos komisija ilgai irodinėjo, kad „lietuviškai“ datas rašyti galima tik taip:

2001 (ar 7) lapkričio (XI) 22.

Pasirodo, toks rašymas atėjės iš rusiško, dar caro laikais.

Taigi rašyti atvirkšciai – irgi „lietuviška“:

22 lapkričio 2001 (ar 7)...

Paskui egiptietišką maną

Beveik preliudija

Priešais mane ant stalo – penki gabalėliai egiptietiškos duonos *baledi*. Dar prieš kokias dvidešimt keturias valandas ji tebuvo – saujelė miltų ir šlakelis vandens kažkur kitam pasaulio gale. Pasaulio, kuris amžiams įsigyveno manye, o aš tame.

Sėdžiu ir mažne medituoju – tas gerai pažįstamas saldziarūgštis kvapas dabar regisi gardžiausias iš visų kitų. Ne, tai ne tiesiog *baledi* kvapas, tai ilgesio, begalinio ir nemaraus, kvapas...

Tikrai niekaip nesuprantu, ko tie tėvynainiai būriaus juodnugariais rikiuoja iš visokias airijas, angljas ir ispanijas. (Dieve, kaip neapkenčiu to nesveiko lietuviško kuklumo – numesk jems šieno kąsnelį kokoje nuperstoje pašiūrėje ir, žiūrėk, rupšnoja patenktintu šnišilos snukciu. Vargetos, dvasios ubagai su riebia utėle ant bambos!) Bent jau jokiuose istorijai žinomuose šaltiniuose faktas apie keltišką maną nėra užfiksotas. Tai, matyt, ne veltui Europos statistikose esame ne tik didžiausiai *socrecidyvistai* ir savižudžiai, bet taipgi ir *trudoliubai* – nors predikatai bendraja prasme vienas kitam visai nepriestarauja ir vienas kito neužginčia. Sakytum, tegul ir nebe pirmojo karta, bet vis nuo tos pačios žagrės.

Aš – už kardinaliai priešingą kryptį ir lengvesnės duonos paieškas! Tiesiog... tiesiog jaučiuosi pjaunama šleikštasis chroniško alkio, kurio, tikrai žinau, nepajégs apmašinti nei ispaniški apelsinai, nei angliski sumuštiniai, ką ir kalbēti apie kaimynines suomiškas braškes. Kiek dar šiandien faraonų žemėje galėtų būti sotu nuo Mozés mano – klausimas, žinoma, irgi atskiras. Regis, preliminariai yra svaraus pagrindo viltis jei ne paskutinius šventus trupinius iš paties maloningojo Alacho rankų susirinkti ir puodynį likučius išlaižyti, tai bent jau europietiškų didmiesčių iškvėpto akvilono apsiusočiusiai dvasiai iš valias pasisotinti rytieliškuoju siroku ar samumu. Potencijos ten galėtų būti!

2007 m. gruodžio 9 d.

Eilutės, suskrebtintos kažkurį paryt prieš daugiau kaip dvejus metus, regis, buvusios pati tikriausia pranašystė, kuri dabar veržiasi įgauti apčiuopiamą kūną, o mano gyvenimas – pagreit. Aš vėl su kone dvidešimt kilogramų stirkštaus chroniško alkio, kurio, tikrai žinau, nepajégs apmašinti nei ispaniški apelsinai, nei angliski sumuštiniai, ką ir kalbēti apie kaimynines suomiškas braškes. Kiek dar šiandien faraonų žemėje galėtų būti sotu nuo Mozés mano – klausimas, žinoma, irgi atskiras. Regis, preliminariai yra svaraus pagrindo viltis jei ne paskutinius šventus trupinius iš paties maloningojo Alacho rankų susirinkti ir puodynį likučius išlaižyti, tai bent jau europietiškų didmiesčių iškvėpto akvilono apsiusočiusiai dvasiai iš valias pasisotinti rytieliškuoju siroku ar samumu. Potencijos ten galėtų būti!

Oro uostai yra tokia mistinė vieta, kurioje galėčiau net ir be jokios priežasties prižliumbti litrus. Nesvarbu – ten startuoju, finišuoju ar tiesiog tik sukuosi. Minutei stabteliu, nes negaliu nustoti tirtėjusi. Saldesnis už patį saldumą drebulyse krečia vos iš nusileidusio lektuvo pasipylus keleiviams. Gondžiai stebelijuoji tiek i juos, tiek i sutinkančiuosius. Kryštavimai, džiūgavimai, juokas, ašaros, apsikabinimai... Man čia vieta, kur susitinka pasauliai, vieta, kur nėra vakar ir nėra rytoj, o tik svaigi akimirką – dabar, vieta, kurioje, ko gerio, žmonės kaip niekur kitur iš tiesų jaučiasi artimi... Bet šiandien aš nefinišuoju!

I Egiptą kažkaip visada išsibruku visai netyciai ir neplauontai (na tai, kažkas lyg minėjo, kad siela be kontakto su iracionalybe džiūsta). Kad ir šisyp – dar prieš trejetą dieną su atsidėjimu žvilgsniu daigsciau papilkusių žemos padangę ir kantriai skaičiavau iki pasaulio pabaigos likusias minutes, kol galiausiai toji padangė, o gal dangus, viskā patvarkė savai...

Tie, kurie dar neišmokę keliauti linijiškai, savo kelione stengiasi išprasminti kokiui nors tikslu, kokia nors atseit protinę priežastimi. Tokius prisigalvoju ir aš, taip bus lengviau nusikasti bambagyslę, kuria vėl spėjau suaugti su savo, tebūnie, iki šleikštulio nuobodžiu, bet užtat daugiau ar mažiau prijaukintu buvinu. Kita vertus, kam save apgaudinėti, juk žinau – tenykštis gyvenimas vis tiek išvaduos iš visų pirmacilių reikalų, pavers juos veikiau epizodiniams motyvais rytieliškos lemčios sujauktoje kasdienybėje. Turimus planus, išprocius, patirtis ir išmintį galima dailiai išlyginus ir sulanksčius grūsti... ne, ne i lagaminą – i spinos dughą prie žiemino palto ir aulinį batų palaukti geresnių laikų.

Cia pat oro uoste tarškindama klavišais suprantu, kad rašyti apie Egiptą aš visai nenoriu. Tiesi sakant, apie jį priراšyta tiek, kad jau reikėtų imti po truputį naikinti. Bet vis tiek rašau, privalau dėl visa pikta juodu ant balto išdėstyti tai, ką, išsukta į anapus horizonto tykantį pasaulį, kada nors galėčiau užmiršti. Tik dar nežinau, ar tai bus paprastas faktų registravimas, kelionių užrašai, intymus dienoraštis, mėdžiaga psychiatrams ar testamentas – gal man tereikia nelyginant pasmerktajai mirti pasistiebti kruvinu pirštu sienoje išrežti paskutinio įrašo apie save.

Akceleruojam!

Nebepamenu, ką Robertas Irwinas turėjo galvoje Egiptą pavadindamas Didžiaja Kekše, bet kad jis tikrai neklydo, galiu suprasti užmetusi akį įausakimšai prisigrūdusį lektuvą. Reta šalis taip gausiai ir dosniai parsidavinėja!

Šlovė Alachui, bent išsitaus prie lango. Mintiju elementariai – jei kartais tekėti neplanuotai leistis, visada maloniu artėjančios žemės vaizdą stebeti pro langą nei pro žiojinčią perpus perlūžusio lektuvo kiaurymę. Vis dėlto mano įsilabėtas džiaugsmas ne ilgesnis nei užsiplieskusiu šiaudų liepsna – greta ir priekyje esančiose sėdynėse išsitaiso poros su kiauragerkliais snargliais, nuo kurių nepertrūkstamo sutartinio klykimo ausis iškart užgula ne prasčiau nei nuo kintančio aukščio. Paskui pagal nesunkiai nuspėjamą programą prasideda sauskeliui su visu jų turiniu kėsnojimas pro nosį ir kitu ūpo nekeliantys privalomieji veiksmai. Tokais atvejais guodžia tik dar vienas dėsnis – iš visas keliones kažkodėl leidžiuosi prieš tai beveik nemiegojusi. Dar kartą šlovė Alachui, ir šisyp gyvastį atgauна tik likus pusvalandžiu iki tiksllo, kai jau nė patrankų šūviai neįstengtų pergalėti kraujo tvinksnių smilkiniuose ir iš jaudulio per gerklę besiruošančios išslysti širdies plakimo. Jaučiu, kad visai galėčiau iš ne-apglėbiamos laimės klykti kartu su viso lektuvo snargliais, bet jie, sprendžiant iš spengiančios tylos, kaip tikri kenkėjai dabar kuo nekalčiausiai snūduriuoja – popietinė siesta. Todėl tik iširemu kakta į stiklą ir stengiuosi nepraleisti nė vieno apačioje imančio ryškėti kontūro. Aš grižtu! Grižtu! Grižtu! Kažkas beprotiškai dilgčioja viduje. Aš grižtu!

Tikrai, ilgesys – jau toks jausmas, visada ūmus ir kažkuo primenantis nuomari, nuo jo nepaliaujamai svaigsta galva, periodiškai kartojasi sunkiai slopinami traukulų priepluoliai. Kartais bijau, kad dėl jo jau matau miražus, bet ne tikrovę. O kas būtų, jei vieną dieną netyciom pabusčiau nuskaidrėjusia galva? Ką pamatyčiau? Kol kas nežinau... Mégaujuosi ir tik neriu nesustodama į savo užhorizontinį pasaulį. Nors nelabai galiu įminti – iš kur tai, kam tai – meilė su logika juk niekada nepasibačiuoja. Tiesa, ryžto, o gal silpnumo akimirkomis kartais méniginu smaugti save atsaky-mui – ar į šitai, kas iš esmės niekada nebubo, gal nėra ir nebus mano, galima galutinai įsigyventi? Ar galiu priimti šitai taip pat kaip ir kažkā išpažistamo, įaugusio ar užaugusio kartu su manimi? Kaip savą pasaulio kampą, savą kasdie-nybę, savą logiką? Gali būti – tikrai niekada! Tačiau... tik dar nežinau viena – ar prigimtis iš tiesų stipresnė už jaudulį, kuris kaskart ima kręsti susidūrus su nežinomybe? Logika, pagal kurią sutvarkytas arabiškas pasaulis, dievaži, netrunka prispirti į visa pažvelgti kiek iš kitos perspektyvos, o galbūt tik tiesiog plačiau atmerkti arba užmerkti akis...

Et, mading, iš esmės nesvarbu, į kokias permaninas teks mestis ir kiek jos būtų netikėtos ar kaip neatpažistamai kistų patogus kasdienis buvimas. Velniop, juk jausmas, kai turi perprogramuoti savo procesorių taip dažnai ir taip greitai, kaip veriasi priešais nauja realybę, – dieviškas! Net jei nuo to tebūnė greitai perdegama, užstringama ir visa ilgainiu ima žudyti. Galbūt. Tačiau nužudyti galima tik gyvaji, right? Tad kodėl juo nepabuvus? Kad ir tą trumpą akimirką, skambiai vadinančią gyvenimą.

Nenoriu pasaulio TEN ir pasaulio ČIA. Noriu jų abieju iš karto – lygiomis dalimis! Nė vienos jų atskirai man ko vertas. Hmn... kad tik žinočiau, kaip juos sulipinti!..

Lėktuvu ratai bumbtelį išnusileidimo taką. Aš beveik *namie!*

Achlen va sachlen! (arab. „Sveiki atvyk!“)

Reti karšto vėjo dveltelėjimai lažo skruostus ir į turbaną suka besidraikančius plaukus. Egiptas! Susikaupiam! Iki šito rojaus teliko pereiti ištisą oro uosto pragarą. Kitaip nei išprastuose oro uostuose, kurortiniuose visada nesunku susigundytu padaryti apgailėtiną kladą – sekti paskui bandą. Keletas žingsnių ir netrukus suprant, kad bandos galas stengiasi iš akijų nepamesti bandos priekio taip pat desperatiškai, kaip bandos priekis pasiryžęs puli paskui bandos galą, kol visi galutinai iškrinka kaip musės nuo *dichlofoso* – kas kurian oro uosto galan nusimeta, iki suranda, kam čia pasą parodžius. O arabai, reikia pasakyti, šiuo požiūriu visai ne iš smalsiuju – matę jie tų pasų sočiai ir tik moja tau vienas pas kitą. Išgirdus jų anglų kalbą pasidaro tik dar mažiau ramu, kur jie tave iš tiesų siunčia. Bergždžia varstyti burną, tad apsisuku ant kulno ir šaunu nosies tiesumu į pirmą pasitaikiusią sangrūdą.

Kiekviena eilė turi savo paskirtį ir kur nors veda. Taip, eilė – kiek ilgio, tiek pločio ir mirtinai trūkčiojanti vietoje. Cia pat pirmyn atgal laktso pora pavydėtinai energingų tokiaime tvankume arabų ir kaip užsuktį springčioja pavarde, jei intuicija neapgauna (kaip tik taip – intuicija!) – lietuviškas. Vieną lapą, antrą ir vėl iš naujo. Bet niekas neatsiliepia. Nesistebiu, reikėtų bent jau Mozarto klausos, kad galėtum

šitaip atpažinti savo pavardę iš jų burnos. Vienu metu išgirstu lyg ir savą, bet taip pat atkakliai tyliu, nes nė velnio nesuprantu, ką tai turėtų reikšti. Per dešimt minučių eilei nepajudėjus né per apgailėtiną centimetrą, nužingsniuoju įjos priekį, negi lauki iki Paskutinio teismo dienos... Piramam prie lanelio stovinčiam vyriui apsigréžus eiti, kyšeliu savo pasą ir čia pat gaunu atgal su viza. Tai bent! Stovintieji man už nugaros, rodos, net nesuprato, kas ką tik įvyko, nes tas ramumas jų akys stačiai pavydėtinas, kaip ir turbūt šviesesnio rytojaus laukimo išugdyta jų kantrybė. Tebūnie, maunu ieškoti savo mantos.

Dar vienas punktas, tiesa, šisyp savanoriškas, traukiant iš šio turistų pasilinksminimo atrakciono lauk – tupykla. Blaiviai mąstant, kokio stebuklo gali tikėtis tokioje Alacho neužžiūrėtoje vietoje?.. Bet Egipte blaiviai mąstyti (siaubingai sveikatai kenkiantis užsiemimas!) nereikia, Egiptas – stebuklų tėvynė nuo neatmenamų laikų, ir dėl vienos čia nesismulkina šitie stebuklai. Atvipės žandikaulis ir trenktumo šlapiu maišu sindromas – nuolatinė kitakraščių būsena bet kuriame Egipto užkampyje. Kaip tik vildamas bet kokiems galimiems stebulkams užbėgti už akių, taip sakant, dėl šventos ramybės, mau-dama tupyklon pažymėti savo teritorijos, burbteliu po nosim: *Allahuma iny eedu bika mina al chubf va al chabeif* (arab. „Aukščiausias, ieškau Tavo apsaugos nuo visokių nešvarių dvasių“) – kiekvienam musulmonui prideramą maldele žen-giant (kojas kaip visada supainioju – kaire ar dešine privalu?) į Šetono valdas. Negali gi būti tikras, kad kitokie *poteriai* ap-maldytu islamiškus šėtonus, o tikrumas dviem metrų pločio ir dviem metrų ilgio šventovėse – už viską geriau! Idomu tai, kad musulmoniškuose kraštuose šitos nusilengvinimo šventovės niekada nebūna įrengtos taip, kad nuogas pasturgalis galėtų šypsoti Mekos kryptimi ar, gink Dieve, fasadas leisti čiurkšlę. (Vienas bičiulis kaip tik kartą mokė, kad jei beviltiško ginčo įkarštyje nori pergalėti musulmoną, tai nuogą pasturgalį rodyk ne jam, o suk tiksliai šventaja kryptimi, net jei ji būtų šimto aštuoniadesimt laipsnių kampu nuo pašnekovo.) O visai teisingose musulmonų tupyklose nebūna ir tualetinio popieriaus (kokis praradimas tualetinio popieriaus rinkai – daugiau kaip milijardas užpakalių visame pasaulyje!), tik apsiplovimo žarnelės. Bet ne taupumo, o gryna religinės higienos sumetimais. (Esu sutikusi ne vieną egiptietį, kuris dėl to vaikšto aukštai iškélė galvą: girdi, kieno užpakalis švaresnis – mūsų ar vakariečių? Nelyginant nuo plaunamo užpakalio smegenyse būtų išsirėžę keletas papildomų vingių.) Vis dėlto tokius turiniuose rezervatuose, gaila, neišbandysi, nes viskas čia pri-taikyta vakarietiškam skoniui, silpnybėms ir ribotumui.

Išsprendusi visus klausimus, išlendu plautis rankų. Plaunu ir nepasukdama galvos šnairuoju į tą puse, kurioje žinau turint būti popierinių rankšluosčių. Tačiau ten su ką tik atvynioto rankšluosčio skiaute rankoje išsirežusį stovi Karnako kolonus proporcijų valytoja. Todėl suprantu, kad savitarna čia užsiimti neišeis net ir labai norint. *Bakshish!* Taip sakant, nėra čia ko savo purvinomis problemomis per daug pasaulio trukdyti. Suirztu kaip paspirtas šuo: *Mumkin* (arab. „gal galima“) *Visa Electron?* – persiungiu į vietinių režimą. Uf, kaip norėčiau dabar jai kyšelti pliką užpakalį, tik nežinau krypties, todėl telieka apsisukti ir nešdintis lauk.

Pilnais plaučiais

Toks išpūdis, kad faraonų laikais Egipte prasidėjęs di-dysis statybų vajus dar neatauso (teisingai, baigtinis ir tobulas yra tik Alachas, – pasakyti kiekvienas egiptietis). Lyg kokį marą siaučiančią amžinųjų statybų dvasią visu pajęgumu pajuntu jau žingsniuodama iš oro uosto, kur vietiniai darbininkai svetingai atvykelius laimina nuo stogo leisdami statybinių dulkių debesis – keista, bet bakšišo už tai neprasto. Todėl nori nenori privalai išlankstytį laimingo katino šypsena, nes tiek nedaug dalykų Egipte gali gauti dovanai. Aš savą išlankstau, ir ne tik dėl dulkių porcijos, bet ir iš nuoširdžiausio dėkingumo, kad keliolikos metrų aukštyje kaip akrobatas ant besisupančios lentos su krūva plytų balansuojantis statybininkas esti tokis malonus neišdrėbtį jų mums ant galvų. Tačiau, be manęs, regis, niekas egiptiečiams dėl to skolinges nesijaučia, nes paikai dirscioti į dangų buksyrudami smėlyje užklimpusius lagaminus keliau-ninkai neturi kada. O aš nesivarginu suprasti, koks beprotis gali leistis į Egiptą su ratukiniu lagaminu ar *kablaiss* arba, neduokdie, su tuo ir anuo kartu. Net pavydu pagalvojus, kiek daug jie atras Egipte per ateinančią savaitę, kurią veikiausiai ligi pat dabar dar tikisi nykiai prastumti gulinėdamis šeicho rūmuose su keliasdešimt patarnaujančių liokajų, kankinami klaikaus metafizinio nuobodulio, be jokios dva-sinės vizijos ir aukštesnių tikslų... Et, gyvenimas tuo ir pa-perka, kad neparsiuoda mūsų viltims ir troškimams!

B. d.

JURGA MOCKEVICIŪTĖ

MINDAUGAS NASTARAVIČIUS

vienas

“...ir nešu save ant pečių.”
Tomas Vaiseta

matai, kokia eilė susidarė, eilė, kurioje
tieka stovėta ir laukta, akimis palydint
kiekvieną, esantį prieš tave

prie sūpynių, klausyklos, vienos krypties kelio
ir to nelemta – šiandien aš, rytoj tu

o kol stovi, tikiesi, kad nebūsi išbrauktas
iš laukiančiųjų sąrašo, iš lenktyniaujančių
prie tos eilės, kurioje stovi vienas

eilės iki savęs paties,
pagrindinio

o kai išdristi eiti bėgčių su savimi ir įtikini
save patį, kad kažkas, visgi, šiame gyvenime
turi prasmę, nors ir laikina

tada viskas atrodo labai paprasta, atsakoma
sau ir kitam, klausiančiam,
kodėl jis apleido

šią eilę, kam jis buvo reikalingas toks jaunas,
užsimerki ir matai save, besigainiojanti
jo gyvybės spindulį

nesutinkantį, mėginantį pasipriešinti,
ir viskas atrodo labai paprasta,
nejveikama, tada atsimerki

ir stovėdamas prie kūno tikiesi,
kad tai ne viskas, kas liko,
ne viskas, kas yra

o sakei, kad jau viskas – nebegali
išlaikyti, slysti nuo savo pečių,
ir negalėjau patikėti

tada vėl užsimerkiau, bet tik šiek tiek,
ir mačiau, kaip mėgini perlaužti
tą gyvybės spindulį

girdėjau, kaip kalbėjai

viskas, viskas labai sudėtinga,
ir sakei, kad esi vienas

vienintelis likęs
pasaulis

ir jaučiau, kaip viskas išsitęsia per tavo
gyvenimus, neatpažinus laiko,
reikšmių, pasiklydus garsuose

Joseph Choi. Žmonės 12. 2008

o tu galynėjiesi savo sielos aikšteliėje,
ritiesi kūno stadione, kur vienas
po kito – tavo gyvenimai

visada lieki vienas,
dabar

kad ir kaip mėgintum similiuoti, jog varžaisi
ne su savimi, neužleidi eilės, kad ir kaip
norėtum pasiduoti sau pačiam

dabar, visada
lieki vienas

šito pasaulio gyvenimas,
visiškai vieno,
žmogaus

kita kryptimi

tėvas, mokydamas vairuoti, sakydavo:
svariausia išlaikyti kryptį, būti nuspėjamam,
nešauti staigiai į kitą, priešpriešinę

kažkurių naktį, kai nesimatė juostų,
kirtau per visas, ir, atrodė,
nebespėiu pasukti, atgal

būsiu išlydėtas kita kryptimi,
vienintele

baltomis juostomis,
prisiminimais, liūdinčiais klasės draugais,
kolektyvais, palinkėjimais

užrašais ant baltų juostų,
ištisinių

nemiegantis

sunkiausia – suprasti priežastis, kodėl,
pavyzdžiui, būdamas penkerių metų
keldavausi prieš penkias

išeidavau, pasakoja sesuo, į lauką,
pasiėmės ilga, už mane pati dukart
ilgesnę lazda

(saugojau ją, buvo tiesi, niekam
neleidau jos liesti, panaudoti meškerei,
parišti žirnių)

ir vaikščiodavau aplink namus,
palei langus, iškėlęs ją, sukau ir sukau
ratus, nieko nežadindamas

sunkiausia – tikėti, kad tai kažką
reiškė: nemiegančiojo apeigas ar
pastangą saugoti

kažkokį esmę, svarbesnę už tą,
kuriuos nesuvokiau prieš penkias
arba, galvoju dabar

žiūrėdamas į tą lazda, perlaužtaq
perpus, neužmiegantį
ligi šiol

CHARLES FERDINAND RAMUZ

Adomas ir Ieva

CHARLES'IS FERDINANDAS RAMUZ (Šarlis Ferdinandas Ramiu, 1878–1947) – šveicarų rašytojas, rašęs prancūzų kalba. 1901 m. baigės Lozanos universitetą, kuriai studijavo literatūrą, trumpai mokytojavo Obonos koleže (Vo kantone) ir Veimare. 1902 m. išvyko į Paryžių rašyti daktaro disertacijos, bet atsiėdo kūrybai. 1904 m. savo lėšomis išleido pirmają knygą – eileraščių rinkinį „Kaime lis“ (*Le petit village*). Paryžiaus laikotarpium parašė penkis romanus: „Alina“ (*Aline*), „Samuelio Belė gyvenimas“ (*Vie de Samuel Belet*) ir kt. 1914 m., likus kelioms savaitėms iki Pirmojo pasaulinio karo pradžios, grįžo į Šveicariją, isikūrė Vo kantone ir gana atskyrėliškai gyvėno čia iki mirties.

C. F. Ramuz kūrybinės brandos periodas – trečiojo dešimtmečio pabaiga ir ketvirtasis dešimtmetis, kai parašomi romanai „Panika kalnuose“ (*La grande peur dans la montagne*), „Grožis žemėje“ (*La beauté sur la terre*), „Derboransas“ (*Derborence*), „Savojos vaikinas“ (*La garçon savoyard*), „Je Saulé negrižtu“ (*Si le soleil ne revenait pas*), esė knygos „Klausimai“ (*Questions*), „Didybės poreikis“ (*Besoins de grandeur*).

C. F. Ramuz sėmėsi temų iš archaiško valstiečių gyvenimo, kurio šaknis įžiūrėjo Biblioje. Atskleisdamas su gamta susiduriančio žmogaus vienatvę, žemės poezią, žmogaus prigimties nekintamumą, per konkretynes siekė universalumo, kūrė gana tragiską būties vaizdą.

Daug ginčų kėlė C. F. Ramuz kalba ir stilius. Rašytojas manė, kad mokyklose išmokta taisyklinga prancūzų kalba yra negyva, kad ja neįmanoma išreikšti savo minčių, ir teikė pirmenybę šnekamajai kalbai, išdiegė ją ne tik į dialogus, bet ir į pasakojimą, laužė gramatinicos ir sintaksés taisykles. Ekspresyvū C. F. Ramuz stilių vertino Paulis Claudelis, Louis-Ferdinandas Céline'as, André Gide'as.

Romaną „Adomas ir Ieva“ (*Adam et Ève*, 1932) ketina išleisti leidykla „Versus aureus“. Siūlome išstrauką.

V

Bolomėjus sėdo skaityti Šventojo Rašto ant pasaulio krentant sniegui: Adomas yra vienas, trečias puslapis.

Jis užkūrė ugnį, nes tą dieną buvo šalta; ir kol ugnis liepsnojo jam už nugarios, virpindama visus skardinius krosnies lakštus: trečias puslapis, Adomas iš pradžių guli vienut vienas, paskui šalia jo – moteris.

„O, visai kaip aš!“ – galvoja Bolomėjus.

Jis buvo atsivertęs Šventajį Raštą ant virtuvės stalo; balta šviesa, sklindanti nuo žemės, ne iš dangaus, liejosi pro langą ir atsimušusi į lubas krito ant knygos lapų.

Snigo pačiamė balandžio viduryje. Pasitaiko.

Snigo baltais ant kriausiu ir vyšnių baltų žiedų; snigo pilkai ant obelų pumpuru, kurie yra rausvi.

Bolomėjus sėdėjo prie stalo priešais Šventajį Raštą; buvo tylu, tylu kaip pries atsirandant gyvybei ar visai gyvybei išnykus.

Tik kartkartėmis nuo šakos nukrisdavo sniego gumulas, dunkstelėdamas nei sunokęs vaisius; kartkartėmis virš namo karkdamas praskrisdavo pulkas varnų arba krosnyje spragtedavo pliauska, kaip kad pliaukšteli botagas.

Ir viskas. Buvo girdėti, kaip šlama Bolomėjaus verčiamai lapai.

Jis perskaitė trečiąjį skyrių dar kartą; paskui užsimerkė ir viskā aiškiai pamatė.

Sédédamas prie stalo, sniegui už langų klojant sodą, Bolomėjus matė juodus debesis, matė, kad saulė kaitri kaip prieš audrą, nes nuo šiol žmogaus dalia bus gyventi arba kuo didžiausiai karštyje, arba kuo didžiausiai šaltyje.

Jie ką tik išėjo iš rojaus sodo: jie niekados nebegalės ten sugrįžti.

Nuo šiol jie buvo pasmerkti metų laikams, pasmerkti suktis kartu su metų ratu nuo pradžios iki galo, žiemos šiaurėjus, nuo kurių skerdėja rankų oda, keičiant vasaros karščiams, svilinantiems veidą.

Jie išeina iš pasaulio, sukurto žmogui ir žmogaus malonumui, jie žengia į pasaulį, priešiškajam; išeina iš pasaulio, padėjusio žmogui, ir žengia į pasaulį, atmetantį jį; o Dievas pastatė kerubą su liepsna švytruojančiu kalaviju prie rojaus sodo, kad neleistų jiems sugrįžti.

Ak, kaip aiškiai jis viskā mato!

Ar snigčių, ar būtų per karšta – tas pats galas. Pasaulis mums priešiškas. Jame neįmanoma gyventi. Jie išėjo iš rojaus sodo; prieš akis driečesi neįdirbtą bevaisę žemę. Jie alks, jie trokš, o varge, anksčiau nepažinoję nei alkio, nei troškulio. Jie patirs nuovargi. Tai mūsų Tėvas ir mūsų Motina: taigi jis mato, kaip jie iš pradžių išsigąsta ir atšoka atgal; jie sako „ne“ gyvenimo pradžiai, gyvenimo pabaigai (jis nei baigiasi, nei prasidesta); tačiau yra priversti žengti į priekį.

Vyras eina pirmas, moteris paskui jį; Adomas eina pirmas, Ieva sekā iš paskos. Jis tikriausiai pargriuvo kniūbsčias, pirmą kartą ištiesęs koją, ir ji taip pat; jie griūna ir stojasi, vėl griūna, vėl stojasi.

O, jis aiškiai mato ir viskā supranta! Čia apie Bolomėjų. Jis paskaitė Šventajį Raštą. Ką tiktais perskaitė trečiąjį skyrių. Sninga, krosnyje dega ugnis.

Jis užsimerkia; jis vienas virtuvėje, vienas gyvenime; sako sau: „Viskas per juos.“

Sako sau: „Mes pasmerkti, štai kas.“ Skaičiuoja. Dabar jiedu, jis ir jis, buvo vienas ir vienas. Vienas ir vienas yra du.

Bet tai ir yra pasmerkimas, nes vienas ir vienos šiandien yra du, o iki to buvo tik vienas, – kad ir kaip stengiesi suprasti, nesupranti nors tu ką.

Jis mato, kad jie atskirti ir mes atskirti. Mato, kad jie yra nebe vienas ir mes esame nebe vienas.

Juk tai, kas darosi su jais pasaulyje, téra atspindys to, kas darosi jų viduje; jie buvo išguiti iš rojaus sodo, bet pirmiausia buvo išguita jų tikroji prigimtis; jie atšoka atatuspiti, nes bijo, bet pirmiausia jie bijo savęs pačių.

Jie atsitraukia, spyriojasi, nesutinka; o paskui, kadangi juos slegia kaltės našta, vis tiek griūna kniūbsti.

Šitaip jie pasisako sutinką, nes yra priversti sutiki.

Tačiau jis vis dar graži, graži ir aukšta. Bolomėjus mato ją iš nugarios, mato visą nuo galvos iki kojų, nes Adomas eina pirmas ir jinai ji užstoja, o jos niekas neužstoja. Ak, mūsų Motina, ak, kokia vis dėlto ji graži ir aukšta! Kailio apsiaustas, jai velkant koją už kojos, nusmuko nuo pečių ir nuslysta ant kelių. Ak, jis dar nesuvytusi nuo amžiaus ir nuovargio, dar neišdžiūvusi nuo alinančio darbo ir svilinančios saulės. Ak, iš kurgi tai, kas mums liko nelaimėje, iš kurgi tas laimės troškimas ir grožio pomėgis, slypintis mumyse, kai viskas bjauru, kilnumo pomėgis, kai viskas menka; tyrumo pomėgis, kai viskas sugedę? – bet jis dar tik eina iš ro-

jaus sodo ir nuo jos dar dvelkia grožiu, nuo jos dar dvelkia jėga, kaip matyti iš jos rankų, kaip matyti iš jos strėnų ir šlaunų. Ji stabteli, jis sako jai: „Eik!“ Ji vėl eina, ir Adomas stabteli ir vėl eina. Ji papurto galvą, tada plaukai užkrenta jai ant skruostų. Atsargiai stato dailias, plonas kojas ant akmenų, kol pavargsta ir nebesisaugo. Griūna į priekį, išsilai-ko ant kojų ir vėl griūna.

Graži ir aukšta, tvirta ir miela. Jos švelnių atspalvių odoje vis riba raukšlėlės ir šešeliai, čia dingdami, čia atsi-rasdami kitur, kaip kad per gyvo vandens telkinį perbėgus vėjo gūsiui. Glotni ir spindinti, glotni ir banguojanti, aukšta ir tyra; pečiai platus, strėnos atsikišusios, rankos šviesios, rankos apvalios. Ji vėl palinksta, vėl atsitiesia; ir jos kūnas be paliovos čia suyra, čia vėl sukimba, vienas ir įvairiopas, sujungtas ir laisvas, pakrikas, paskui vėl vientisas. Šešelis tarp jos pečių lyg kviečiai rétyje. Plona kulkšnis sulinksta, blauzda lyg šilkinė, prie kulno rožės žiedlapiai. Bet kurgi ji eina? Ar pati žino?

Mat ji dar kartą sustojo ir pašaukė: „Adomai!“ – bet jis nė neatsisuka.

– Adomai!

– Ko nori?

– Kur mes einame?

– Ar aš žinau?

Jis nežino. O ar mes patys žinome?

O, dabar Bolomėjus viskā supranta. Čia žiemos varai, o ten vasaros varai, nes dabar metų laikai kupini nuožmu- mo. Dabar jau yra metų laikai, nors *iki to* jų nebūta. Ten jie ką tiktais ižengė į blogą orą, nors jų kūnai pratę gerai jaustis, o ne kentėti. Adomas traukia Ievą už rankos ir griūna kniūbsčias, taigi eina į priekį. Jis griūna ir griūdamas verčia ją eiti į priekį. Adomas lenkiasi, jo kūnas šlainiai pasvyra, ir tas šlainumas tempia Adomą, o jis tempia Ievą. Ak, Bolomėjus viskā supranta, nes suprasti nesunku: ir mūsų kelias tėra vienas krytis po kito. Jie griuvinėja, jie griuvinės be pabaigos – iki pabaigos: ir mes taip pat. Jų kakta sunki dėl kaltes, nes ten, kur slypi kaltės suvokimas, ten ir svoris dižiausias. Juos abu į priekį tempia kaktą. Kakta veda juos į pabaigą ir kakte, ne kur kitur, glūdi šios pabaigos suvoki- mas: štai kodėl jų kaktos palenkatos žemėn.

Girdėti, kaip dejuoja vėjas, kol Bolomėjus lėtai linguoja galvą po fetrine skrybėlė su juodu kaspiniu, paraudonijusu nuo daugybės liūčių ir saulės per ilgus metus, – ir mes kilę iš jų, galvoja jis, mūsų nelaimės tiek susipainiojusios ir tiek susaistytos su jų nelaimėmis, kad jau niekada negaliés jų išnarplioti; visai kaip rezgės (tie dideli tinklai placiomis aki- mis, kuriuose į kalną vežamas šienas), kai įspipina viena į kitą, galvoja Bolomėjus, – mes, nori einantys pirmyn laike, vienam metų laikui keičiant kitą, kitaip tarant, mirtin, – mes, pasmerkti katorgiškiems darbams, pasmerkti kurti, paskui ardyti, paskui kurti iš naujo, kol patys suirsime, dėl to, kad jiedu kadaise buvo išvaryti iš rojaus sodo, jis ir jis, Adomas ir Ieva, o Tėve mūsų ir Motina mūsų; išvaryti iš rojaus sodo visiems laikams, – vadinas, pasauliye išsilai- kai tik griaudamas ir viskas yra karas, viskas iškyla tik ant griuvėsių, kad taip pat virstu griuvėsiais.

Iš: Charles Ferdinand Ramuz. *Adam et Ève. Lausanne: Éditions L'Age d'Homme, 1978*
Vertė Diana Bučiūtė

Nenoriu niekam patikti

Atkelta iš p. 1

Tekrenta lukštai nuo svogūno. Manau, kad Lietuvos Katalikų Bažnyčios darbą apsunkina tai, kad Lietuvoje silpnai išvystyta konservatyvioji mintis. (Čia neturiu omenyje gerbiame AJ ir kelių kitų išimčių.) Tai, kas Lietuvoje vadina „konserwatizmu“, labai dažnai téra elementari rusofobi-ja, tuo tarpu tikrojo konservativizmo minties landšafte centri- ne vietą užima Prancūzijos revoliucija. Tikrasis konservati- zmas visada yra giliausia metafizine (o ne paviršutiniška politine) prasme frankofobiškas, nukreiptas prieš liberté,

égalité, fraternité kauke prasidengusio, „civilizaciją į priekį varančio“ žvérės snukį. Tuo tarpu lietuvių „konservativioji mintis“ (kalbu apie tuos, kurie vadina save „filosofais“, o ne siaip apie „žmones iš gatvės“) gana patogiai išsitaikė minkštuoje „civilizacijos“ foteliuose – vienas įlindo į Seimą ir „reformuoja“ šventimą, kito asmenyje mintis nusirito iki tezės, jog „mūsų bédos su įvaizdžiu prasidėjo nuo tautinės vėliavos“. (Suprask – spalvos „necivilizuotos“, afrikie- tiškos.) Rusijos vėliavos spalvos netgi labai „civilizuotos“, beveik prancūziskos. Na ir kas?

Nenoriu niekam patikti. Rašau ne „be pykčio“. Gal net su tam tikrais „neapykantos elementais“. Išpažistu tai ŠA auditorijai, bet per išpažintį bažnyčioje šito neišpažinsi. Šiame netobulame pasauliye netobulo tikinčiojo neapykanta tiems, kurie nekenčia Kristaus ir Jo Bažnyčios, – būtent nekenčia, nes jei paprasčiausiai nemylėtū ir būtų abejingi,

nekovotų prieš Ją ir nenorėtų Jos sunaikinti, – nėra mirtina nuodėmė. Šiame netobulame pasauliye tik šventasis gali nejausti neapykantos tiems, kurie nori sunaikinti Kristaus Bažnyčią. Nesu šventas. Laimei, nesu dar visiškai „civi- zuotas“. Todėl sakau tai, ką daugiau arba mažiau jaučia kiekvienas normalus, „civilizacijos“ dar visiškai neabsorbuotas krikščionis. Jaučia, tačiau dažnai dėl politinio korektiškumo nedrįsta pasakyti. Bet su velniu negalima būti politikai korektiškam. Kristaus vynuogyne, kuris yra Bažnyčia, daug pašaukimų, tarnysčių ir kasdienių užduočių. Kažkas turi sakyti ir tai, ką pasakiau aš. Kartoju – proga šlovin- gajam Lietuvos VSD pradėti manimi domėtis – O. bin Lan- denas man mieleisnis už S. Lautsi, kurios veide aš matau apokaliptinio padaro snukį.

Per istoriją į žmogaus sielą

Philippe Claudel. *Pilkosios sielos.* Romanas. Iš prancūzų k.
vertė Alina Kilišaitė. V.: Vaga, 2010. 240 p.

Regis, jau išsemtas tas šulinys – žmogaus siela. Kiek apie ja nuo seno prikalbėjo filosofai ir rašytojai. Ką čia naujo bepasakysi? Bet, pasirodo, pasakysi. Nes tas šulinys gilus, neišsemiamas. O kai pažvelgi į jo raibuliuojančią tamšią gelmę, tai pamatai... Ką? Štai čia ir verta atsiversti palyginti jauno prancūzų rašytojo (g. 1962) Philippe’o Claudelio romaną „Pilkosios sielos“. Tai iš tiesų nepaprasta, užburianti ir žvilgsniu į sielos gelmę sukrečianti knyga. Romanas nedidukas, nestoras, bet platus ir gilus. Parašytas elegantiška ir taupia kalba, bet užkabinantis daug ir giliai. Sunku ir nelengva įvardyti, kas čia sukuria tikrą klasikos skoni. Nors romanas modernus, parašytas kaip kelių žanru (detektivinio, istorinio, psychologinio romano) sintezé, panaudojant originalią (nechronologinę, mozaikišką) pasakojimo-prisiminimo techniką, realistinę, bet kartu realizmo ribas peržengiančią perspektyvą. Peržengiančią ir minėtų žanrų ribas: tai daugiau nei detektivas, daugiau nei istorinis romanas. Gal kiek alegorija – esmingas žvilgsnis į universalias egzistencines, moralines problemas, į meilę, neapykantą, kalte, sajūnės graužatį, sielvartą, skausmą, veidmaiškas šio pasaulio taisykles, širdies žiaurumą, niekšiškumą, kartais ir jos šviesą bei nežvelgiama gelmę ar paslaptį.

Vykstant karui – jis visai netoli, šalia, girdėti jo šurmulys ir aidas – miestelyje rutuliojasi ne tik ir ne tiek karinės, kiek žmogiškos dramos. Subtiliai perteikta XX a. pirmos pusės gyvenimo, būties atmosfera: duobėti vieškeliai, fajansinės krosnys, turgaus dienos, pašto karietos, žemė namelių langai su vazoninėmis gélémis, žmogus, besiprausiantis iš ašočio, vyrų kepurės su snapeliais, moterų siuvinėtos skarelės, ryšulėliais nešini darbininkai ir kt. Ir, žinoma, karo tikrovė: miestelio ligoninėje besigydantys ar gatvėmis slampinėjantys „vienakiai, bekojai, amputuotomis galūnėmis, sumaitoti, sudarkytas veidais, dujomis apsinuodiję, skeveldrų suvarptyti kareiviai“ (p. 40–41). Visa ši vardu neįvardyto miestelio istorinė tikrovė yra scena gilitis į žmogaus sielą. Sielą, kurią – ne tik savo, bet ir kitų – tyrinėja romano pasakotojas Pirmojo pasaulinio karo metų jaunas policininkas, šis „slampinėjantis stebėtojas“, faktų rinkėjas, gyvenimo duženų klijuotojas, siūlo galų rankiotojas, giliai sukrėstas dešimtmetės Gražuolės Gėlelės nužudymo, jaunosios mokytojytės Lilijos Veraren savižudybės ir švelnumu kerėjusios, vaikelio besilaukusios savo žmonos Klemensės mirties. Tyrinėja – ju veidus, šypsena, žvilgsnius, gestus ir žaizdas – dar ir dvidešimt pokario metų, taip ir likęs sukrėstas žmogaus sielos ir gyvenimo nesuvokiamumo, paradoksalių jų tamsos ir šviesos kontrastų. Siužeto intrigą, išlaikytą iki pat galo, čia kuria ne detektiviniai są-

mokslai, bet paslaptingi kasdieniški personažų žvilgsniai, šypsenos, gestai. Antai tik romano pabaigoje paaškėja pradžioje pavaizduotos scenos prasmė, kai jaunoji mokytoja Lilija Veraren „visą laiką žvelgė kažkur anapus peizažo, tarsi norėdama atsidurti ten ir užsimiršti“ (p. 47), visus žavédama savo mīslingą šypsena, keistai kontrastuojančia su karo atmosfera.

Prieš akis išskyla ne tik savitai nušviesta, kaip kritikai pabrėžia, be klišių, karo metų tikrovė (pvz., miestelio susiskaldymas į išėjusių į karą šeimas ir išsisukėlius bei vienų neapykanta kitiems; kareivis, besidžiaugiantis, kad neteko rankos ir galės grįžti namo, ir kt.), bet ir tos tikrovės fone besirutuliojančios egzistencinės dramos, moralinio veido paveikslai, socialinio gyvenimo kritika. Iškalbingi yra personažų paveikslai su jų glaustomis, bet taikliomis psychologinėmis moralinėmis charakteristikomis: prokuroras Pjeras Angelas Destinatas, „kaip mechaninis laikrodis, niekada nesusisaudinantis ir nesugendantis“, trisdešimt metų dirbo savo darbą – su veide švytinčia teisuolio mina į mirštą pasiūsdavo žmones ir po kiekvieno tokio teismo eidavo sočių pietų į miestelio restoraną. Teisėjas Mierkas „visko perteikusio inksto taukuose povyza“ (p. 16) besidžiaugiantis, kad įvyko žmogžudystė, kad turės darbo, ir prie mažosios Gražuolės kūno, kuri dabar jam téra tik „auka“, tik nereikalinga lūžena, užsimanantis minkštai virtų kiaušinių. Toks pat nūžmogėjės, pažymėtas profesiniu antspaudu yra ir gydytojas Viktoras Dearė, apžiūrinėjantis Gražuolęs, kurią gerai pažinojo, kūnelį tik kaip eilinį atvejį, kaip „lavoną“, rūpestingai stengdamasis nesušlapti pirštinių. Tie paveikslai realistiškai ryškiai ir raiškiai piešiami ne tik stebinčiu, bet ir vertinančiu, kritikuojančiu, sujaudintu, krūptelėjančiu nuo to, ką pamato, pasakotojo policininko žvilgsniu, iš kurio aiškėja jo paties požiūris į Bylą, gyvenimą, laikotarpi, jo asmenybę, regis, dar nepradarusi žmoniškumo (jis baisisi pamatytu tikruoju garbiosios visuomenės gretinėlės, solidžių asmenų moraliniu veidu, įvardydamas juos „šunsnukiai“, „pliuškiai“, „menkystomi“, „šiukslėmis“ ir kt.). Subtili moralinių savybių kritika (kam nors šis romano bruožas galbūt pasirodys nepostmodernus, bet tokia yra šiuolaikinės literatūros ieškojimų kryptis) išreiškiama be jokio moralizavimo, tiesiog su švelniu sąmoju atidengiant šiurpinantį, sukrečiantį žmogaus sielos paveikslą.

Ir, žinoma, šio nedidelio romano kalba – taupi, glausta, bet labai sodri, kiekvienas sakiny, kartais tik vieno žodžio, o kartais aštuonių eilučių, byloja apie žodžio meną. Sunku akis aplėsti nuo vizualių, spalvingų, emociskai konotuotų metaforų, palyginimų, tapybiškų detalių („Žemė po kojoms kaukėjo taip, kad garsas aidu atsimušė pakaušyje“ (p. 14); teisėjo Mierko kankinamo bretoniuko „akių vokai su kibo nuo užšalusiu ašarą“ (p. 169); „To bernioko riksmai smigo į širdį geležiniai kabliai“ (p. 171). Tiesioginių dialogų romane nedaug, gal tik kiek perpasakojamosios kal-

bos, kuri yra pasakotojo išpažintinio prisiminimo dalis, – tarsi samoningai iliustruojama pasakotojų policininkų gaužianti būties vienatvę, žadą atėmęsi sielvartas, nebylumas prieš Kito ir savo kančią ir gyvenimo paslaptį. Kita vertus, taupia, glausta pasakojimo kalba tarsi pabrėžiama paties žodžio galia ir vertė. „Žodžiai – sudėtingas dalykas“ (p. 107), – sako romano pasakotojas policininkas, itin rūpestingai renkantis žodžius, kad jais išsakyti, kas guli ant širdies. O štai teisėjas Mierkas „puikiai mokėjo panaudoti kalbą“ (p. 126) pašnekovui suniekinti, per vieną apklausos naktį jauną valstietį paversti puspročiu ir kaltę prisipažištančiu kaltinamuju. Bet ir kunigas Liuranas „išmanė žodžio meną“ (p. 140), mokėjo kalbėdamas apie gėles kalbėti apie žmogų ir likimą, jis „vartodavo žodžius gražiemis dalykams. Išrutuliodavo juos liežuviu ir šypsena ir staiga menkiniekis virsavo nuostabiausiu stebuklu.“ (p. 140) Panašiai lengvai, elegantiškai žodžius išrutulioja ir romano pasakotojas, žodžius, iš kurių spinduliuoja meilę, liūdesys, sielvartas, susitaikymas, pagarba gyvenimo, savo paties ir Kito paslapčiai – „daugybės dalykų niekada nematai“ (p. 239), „nemokame matyti gyvujų“ (p. 229).

Cia paminėti keli dalykai, ko gera, ši romaną daro originaliu literatūros kūriui. Nors galbūt kas nors šiuo romanu mėgaudamasis ir pasakys, kad jis gal per daug nihilistiškas (romano pabaigoje jau pražiūlęs pasakotojas policininkas ima į rankas karabiną nusiauti). Bet vis tiek tas „Pilkųjų sielų“ nihilizmas šviesus, kitoks, subtilesnis nei ankstesnės kartos prancūzų rašytojų egzistencialistų. Be dirbtinokos pozos, su skaitant tikrai juntamu rašytojo siekiu, kaip jis pats viename interviu sako, „pasakoti pasakojimą nuosirdžiai ir sążiningai“. Ir lietuviškas vertimas nenublukina šių romano savybių, nenuskurdina kalbos subtilumo, bet visa tai, visą spalvingą pasakojimo atmosferą juntamai ir gan autentiškai perteikia. Kaip ilgai ir sunkiai reikėjo ieškoti lietuviškų žodžių visoms stilistinėms ir semantinėms subtilybėms perteikti, gali pasakyti tik romano vertėja Alina Kilišaitė.

Vertimas tikrai nesugadino šio užburiančio, sukrečiančio romano. Ir suteikė progą pažinti naują šiuolaikinės europinės literatūros vardą – kulkų, reklamos nesivaikantį rašytoją, jau kelių romanų autorių, Nansi universiteto literatūros profesorių, savo talentą bandantį ir kino mene, už pirmą savo režisuerot filmą gavusį apdovanojimą. Džiugu, kad lietuvių skaitytojus ši šiuolaikinės europinės literatūros naujiena šikart pasiekia nepavėluotai.

DALIA ZABIELAITĖ

Lietuvos literatūros vertėjų sąjungos projektas „Metų verstinės knygos rinkinai“

Dar taip toli iki bezdų žydėjimo

Atkelta iš p. 3

Stalo vidurin padėdavo į laikraščio tūtą susuktą kilogramą karamelinių saldainių su džemo įdaru. Pirmosios karamelės buvo apvalios, nebuvo valgomųjų dažų. O ir įdaras buvo tik burokinių spalvos, nesikeičiančios obuolių tyrės.

Po daugelio metų Kauno konditerijos fabriko senbuvės papasakojo, kad obuolių tyre virdavo fabrike didžiuliouose puoduose, prieš tai apvažiavę ne vieną Lietuvos rajoną ir iš kaimiečių supirkę tonas obuolių.

Geltona saldainių spalva kėlė įtarimų. Matyt, smegenyse įjispaudė karo meto minų tolo geltonis. Saldainius padvejojė išdrisdavom gurtelėti tik po savaitės.

Šiaip ar taip, kainų mažinimu visi džiaugėmės.

Manufaktūros vedėjas Rinkevičius prekių prasimandy davio savaipli.

Miestelyje pasklidio gandai, kad nakti apiplėsė parduojuvė. Daug prekių išnešė pro išdaūžtą langą (apie signali-

zaciją nebuvo girdėta). Namuose baisėjosি nedorėliais, mamunėlė linkėjo, kad vagišiu ranka nudžiūtų.

Atvykės Mažeikių apskrities tardytojas tik pasišaipė iš dilentanto. Pasirodo, lango stiklų šukės išlindusios ne iš išorės, o iš viadus, tai liudijo primityviai imituotą vagystę.

Ūžaujant pavasariniams vėjams auklės Uršulės ausin įsimetė sopolys. Ramunėlių kompresai, sėmenų aliejaus lašinimai padėjo kaip mirusiam garstyčios.

– Eisim pas Šiušienę, – nebetekusি kantrybės, išpoškiu no mamunėlė. – Jis visokias kvarabas išvaro, padės ir tau.

Per daržus trise nuėjom pas bobulytę. Tai buvo spritna druckė, veidais kaip burokais. Ji gyveno troboje pasišaušiusi stogu. Iš klebančių langinių, vos nevirstančių lauk durų matėsi, kad vyriška ranka seniai čia kalė vinj, virtuvės asla irgi nebuvo šluota nuo krakusmečio, bet su bėdom atėjės nedėsi akių ant lentynos.

Apžiūrėjusi nelaimėlės ausi, Šiušienė atsinešė išdundėjusius drobinius marškinius, mikliai iškirpo sprindžio dydžio gabalą. Ištirpdžiusi vaško luiteli, supylė rausvą skystį

į drobinę tūtą ir, pakočiojusi tarp delnų, išsitraukė poros sprindžių „žvakę“. Paskui skaudančia ausim i virš ant pagalvės liepė dėti galvą tebeaimanuojančiai tetulei.

Juo toliau, tuo įdomiau. Siaurajį žvakės galą įkišo į ausi, o kitą padegė. Tirpstantis vaškas tūta lašėjo į ausi, iš jos ēmė veržtis balti dūmai. Tetulytė, užsimerkusi iš nuostabos ir karščio, bejegiskai čepsejo lūpomis.

– Dar, dar pakentek! – blaškė ranka dūmus žiniuonė. – Va ir siera su pūliais išėjo! – užsikempusি ant lagonės, apsidžiaugė Šiušienė.

Iš gretimo kambario atsinešusi samanės buteli, atkimšo laikraštinių kamštų ir, pamirkusi skepetaitę, išvalė ausi. Tetulė kromine nosinaite nusišluostė ašaras ir, remdamasi į stalą, nepaliovė kartoti: „Didžiausias ačiū.“

– Dar kelias dienas pavaikšiok apsimuturiavusi galvą, dėk ramunėlių kompresą ir, gink pone Dieve, neperšalk!

Po trijų dienų ligos kaip nebuve.

Pačiu laiku! Auklė dar suskubo išgirst, kaip krauna žiedus bezdai (jazminai) prieš birželio medoneši.

RIMANTAS ŽILEVIČIUS

Jei ne Durbės pergalė, Žalgirio nešvēstume

Apmąstant šiemet minimas 1260 m. liepos 13 d. Durbės mūšio 750-ąsias, 1410 m. liepos 15 d. Žalgirio mūšio 600-ąsias ir 1990 m. kovo 11 d. atkurtosios Lietuvos nepriklausomybės 20-ąsias metines ir jų istorinę reikšmę, su istorike, politologe INGA BARANAUSKIENE ir istoriku TOMU BARANAUSKU kalbasi Juozas ŠORYS

– Kaip vertinate dabartinę Lietuvos padėtį, kuri išsidėmėtina tuo, kad, nors ir su Seimo nutarimo skelbimo trikdžiais bei parodoksalia viešosios nuomonės inercija, šiemet vis dėlto minime (tiesa, skirtingai) net tris reikšmingas istorines sukaktis?

Inga Baranauskienė: Tokia Lietuvos valstybės reakcija į šiuos istorinius įvykius ir simboliška, ir dėsnina. Durbės ir Žalgirio mūšiai tarsi įrėmina visą didijį karą su kryžiuočiais, kuris truko beveik ketvirtadalį mūsų tūkstantmetės Lietuvos istorijos. Jeigu tada tų mūsių nebūtume laimėję, kažin ar šiemet švēstume Nepriklausomybės 20-mečių. Gal ją turėtume, gal ir ne, to nežinome, nes, pavyzdžiu, latvai vis dėlto sugebėjo atkurti valstybę, nors ir nelaimėjo karo su kryžiuočiais. Atsimenu, kad 1991 m. sausio 13-ąją buvo nemaža žmonių, kurie stovėdami prie Seimo prisiminė Pilėnus ir kitas istorines kovas, taip pavyzdžiai drąsindamiesi „ištovėj“ – atlaikė sovietinį puolimą. Drąsos, principingumo, atkaklumo pavyzdžius mums, lietuviams, davė karas su kryžiuočiais. Néra abejonių, kad šiuos pergalingsus mūšius verta minėti nacionaliniu lygmeniu. Vis dėlto mūsų Vyriausybė Durbės mūšio minėjimui apskritai neskyrė nei dėmesio, nei lėšų, nors Seimas atskiru nutarimu šiuos du istorinius jubilieus traktavo kaip labai svarbius ir lygiaverčius.

– Gal turime kalbėti apie lietuviškosios istorinės ir kultūrinės savimonės, tapatybės krizę?

I. B.: Manau, kad tai išties galima apibūdinti kaip lietuviškosios tapatybės krizę arba bent jau kaip vieną iš jos apriškų. Gal kaltas ir mūsu lietuviškas kuklumas, kuris jau īgauna kraštutinius raiškos pavidalus. Pavyzdžiu, nesenai iškilęs klausimas dėl autentiškos lenkiškų pavardžių rašybos Lietuvos dokumentuose. Kiek apie tai prirašyta, pridiskutuota. Ypač tie, kurie ēmė skalambytis ir vardytis, kiek daug mums nusipelnė Lenkija, kaip ji mus vis traukia iš istorinių „duobių“, nelaimių... Tik nekalbama, kiek i jas pastumėjo... Sovietmečiu apie „šventą rusų ir lietuvių tautų draugystę“ tiek ir tokiu stiliumi neprirašyta, kaip prieš kelis mėnesius apie lietuvių ir lenkų draugystę. Ir tarsi nieko baisaus, kad kuo šiurkščiausiai klastojama istorinė tiesa – neretai ji tiesiog apverčiamā aukštyn kojomis. Turime bėdą – dabartinių intelektualų, politiniame gyvenime dominuojanti liberali srovė nuolat užsiima savinieku, stengiasi iškelti pozityvųjį individą ir niekinti tautos idėjā. Dažnai netgi teigiamo, kad tauta esanti išgalvota bendruomenė – ją dėl laimingo atsitiktinumo XIX a. išgalvojo keli inteligentai...

– Kaip atsitiko, kad pagal reikšmę ir svarbą už Žalgirio mūšį maža kuo kulklesnis Durbės mūšis nebuvo ir netgi darbar (po Seimo nutarimo pripažinti jo istorinį jubilieju) nėra deramai įvertintas?

I. B.: Pripažinkime, kad Žalgirio mūšis vis dėlto svarbesnis. Jis tiesiog simbolizuoją pergalę kare su kryžiuočiais, nors pergalė dažnai minima tą dieną, kai buvo pasirašyta laimėjimą įtvirtinanti taikos sutartis. Gal mums tada derėtu švēsti 1422 m. rugsėjo 27 d. – Melno sutarties pasirašymo dieną? Žalgirio pergalė apibendrino viso karo su kryžiuočiais (taip pat ir Durbės mūšio) pastangas ir aukas. Todėl Žalgirio mūšio svarbos iškėlimas yra natūralus.

Tomas Baranauskas: Kas daugiausia švenčia Žalgirio pergalę? Juk normaliai, kaip priklausytų, lietuviai jos nepaminėtų, visa iniciatyva yra perleista į Lenkijos rankas, iš esmės Lietuva prie to tik minimaliai prisideda. Beje, Latvijoje Durbės mūšis irgi vargu ar bus deramai paminėtas – apie rimtus pasirengimus neteko girdėti. Gal tik Durbės miestelyje latvai – kuršių palikuonys ir žemaičiai surengs vietinio pobūdžio minėjimą.

– Kaip manote, ar jau užtektinai ištyrinėtos ir įvertintos Durbės mūšio prieistorės, geopolitinės padėties ir pačių kautynių eigos aplinkybės?

I. B.: XIII a. geopolitinė padėtis yra gana aiški, nors iki XIX a. ir netgi XX a. pirmosios pusės buvo kai kurių neai-

Smėlio skulptūros Liepojoje, skirtos Durbės mūšiui atminti, fragmentas.
Skulptūros dizaino autorius – Uldis Zarinis. 2008

kumų dėl šaltinių perrašinėjimo, kuris priminė „sugedusį telefoną“. Kažkas kažką ne taip supranta, praleidžia žodį, todėl iškraipoma esmė. Iki Eduardo Gudavičiaus knygos „Mindaugas“ nelabai aišku buvo, kaip Durbės mūšyje ir kitose žemaičių kovose veikė Mindaugo veiksny ir jo vadovaujama Lietuva. Iki tol būdavo teigiamo, kad Lietuvos karalius žemaičius vis tiek slapta rėmė, kad toks santykų modelis buvo slaptas planas, panašus į vėlesnę Vytauto politiką žemaičių atžvilgiu. Mindaugas, atsidėkodamas už karaliaus karūną, Kryžiuočių ordinui padovanano Žemaitiją, Dainavą, Nadruvą. Žemaičiai atsisakė paklusti, aišku, jotvingiai (sūduviai) ir nadruviai – taip pat, bet žemaičiams teko pagrindinis kovos frontas. Jie pasipriešino ir, kaip sakoma, *fortes fortuna adjuvat* – laimėjo ir pasuko istoriją kita linkme.

– Buvo susidariusi tokia geopolitinė padėtis, kad beveik visos galinčios priešintis baltų gentys buvo supančios, ir Lietuva, kaip baltus vienijantis valstybinis darinys, jau iš esmės buvo prie katastrofos slenkscio?

T. B.: Lietuva kaip politinė galybė tada dar nebuvo visiškai suparalyžiuota. Tuo metu, kai Mindaugas užrašinėjo žemaičius, dar sprendėsi sembų likimas, tuo metu tik buvo pradėti nukariauti pietų kuršiai (dabartinė šiaurės vakarų Žemaitija), žodžiu, Ordino ekspansija buvo suintensyvėjusi, tačiau politinės realijos dar nebuvo nusistovėjusios.

I. B.: Žemaičiams po to, kai Mindaugas juos užraše kryžiuočiams, teko priimti principinį sprendimą – pasipriešinti. Tada jie nebuvo vienui vieni, nes dar buvo labai galinga gentis – sembai, o tarp jų – Skalva, Nadruva, jotvingiai. Tai buvo 1253 m., bet 1255 m. pradžioje Ordinas, padedamas Čekijos karaliaus Otokaro II, nepaprastai žiauriai užkariavo Sembą, ten buvo surengtos masinės skerdynės. Mane ypač žavai tai, kad žemaičiai pakilo į kovą būtent sembų tragedijos akivaizdoje – matydami šios stiprios genties palaužimą ir suvokdami, kad žūtbūtinėje priešpriešoje lieka vienai vieni (Skalva, Nadruva buvo nedideli dariniai, o jotvingius tuo metu puolė kaimynai – Haličas-Volynė, Ordinas).

– Kaip tokiu atveju Mindaugo užrašymą turėtume traktuoti – kaip taktinį ėjimą ar kaip neatleistiną išdavystę?

T. B.: Iš esmės tai buvo išdavystė. Palyginkime Mindaugo poelgi su Vytauto veiksmais užrašant Ordinui žemaičius ir vėl atsimant. Tie atsiėmimai buvo Vytauto suorganizuoti – vyko du žemaičių sukilmai prieš kryžiuočius, be to, lietuviai visokeriopai rėmė ju kovą. Néra abejonių, kad Vytauto užrašymai buvo taktinio pobūdžio veiksmai geopolitine kovoje. Jis į tai nežiūrėjo kaip į amžinan atidavimą – kai tik sutvarkydavo reikalus, sustiprindavo pozicijas, tuo stengdavosi žemaičius atsiimti.

Mindaugo laikais žemaičiai irgi grijo į Lietuvą, bet kaip grijo? Patys savarankiškai laimėjo Durbės mūši ir tik po

metų žemaičių delegacija galėjo atvykti ir netgi turėjo įtikinėti Mindaugą, kad šis teiktusi prisidėti prie žemaičių organizuojamos kovos prieš Ordiną ir suteiktų jiem politinę globą Lietuvos valstybėje. Aišku, žemaičiai pasirėmė ir Mindaugo aplinkos žmonėmis, pirmiausia jo seserėnu Treniota, palaikiusiu idėją Lietuvai grįžti prie senojo tikėjimo.

I. B.: Mindaugo ir Vytauto laikų geopolitinė padėtis buvo labai panaši. Kaip susiklostė XIII a. viduryje, tokia ji ir liko iki Vytauto laikų, XV a. pradžios. Daugiau nei du šimtmečius Lietuva su Ordinu iš esmės kaunasi dėl to paties – dėl Žemaitijos. Jau XIII a. viduryje išryškėjo derėjimosi ir kompromiso objektas – jei Lietuva Ordinui atiduoda Žemaitiją ir kitas žemes, skiriančias Prūsiją nuo Livonijos, Ordinas palieka Lietuvą ramybėje ir duoda karūną. Lygiai taip pat ir Žalgirio mūšio išvakarėse – 1410 m. pradžioje, kai Vytautas buvo Kežmarke, Zigmantas Liuksemburgietis, būsimasis imperatorius, jam pasiūlė karūnā mainais už būsimą Žalgirio atsisakymą, bet Vytautas išvyko neatsisveikinęs... O Mindaugas pasirinko visiškai priešingą strategiją. Vytautas karūnā paaukojo už teritorinį vientisumą, o Mindaugas rinkosi karaliaus statusą ir karūnā, užmokėdamas Žemaitija – Lietuvos žemėmis. Žinoma, teisėtai keliamas klausimas, ar Mindaugas turėjo kitą išeitį.

– Kryžievių poreikis kariauti buvo viršes gyvenimo būdu, bet žemaičiai irgi buvo prityrę ir įgudę kariai, gebėjė aršiai ir išmintingai kautis tikslingai panaudodami kraštovaizdžio, mūšio lauko reljefo pažinimą, nors dažnai turėdami vos ne perpus mažesnes nei priešo pajėgas – vadinas, jų kovinė dvasia buvo išskirtinė?

I. B.: Žemaičiai rodė ne tik drąsą, bet ir didžiulį išradimą. Pavyzdžiu, 1257 m. prie Klaipėdos jie įviliojo į atvirą mūšį Livonijos magistrą ir jį sumušė. Paskui Ordinas buvo priverstas sudaryti paliaubas dvejiems metams. Žemaičiai patys tas paliaubas pasiūlė, tokiu būdu išlaikydamai iniciatyvą ir išvengdami atsakomosios akcijos. Kodėl į Kuršą buvo nukreipti žemaičių smūgiai? Matyt, Kuršas jiems atrodė silpnoji kryžiuočių grandis. Šiaip viena iš esminiu baltų karybos problemų buvo ta, kad jie nesugebėdavo paimti Ordino pilį. (XIII a. buvo tik kelios išimtys. Ši keblumą kažkokiu būdu vėliau sugebėjo išspręsti tik Kestutis.) Žemaičiams kryžiuočius reikėjo vilioti į atviro lauko kautynes – todėl teko dažnai pirmiems pulti. Antra, kuršių veiksny – žemaičiams buvo svarbu pritraukti į savo pusę kitas baltų gentis. Žinoma, kad taikiems gyventojams viduramžių karai buvo labai žiaurūs. Vis dėlto skaitinėdama Eiliuotąjį Livonijos kroniką pastebėjau, kad net toks šališkas šaltinis fiksavo skirtumus, kaip žemaičiai traktavo kuršius ir vokiečius. Žemaičiai vienai kūtus agitavo, kad kuršius reikia imti į nelaisvę, paimti jų turtą, sudeginti namus, bet vokiečiams – jokio pasigailėjimo! Reikia pripažinti, kad žemaičiai sugebėjo kariauti labai drausmingai: nors surengė kelis žygius į kuršių žemes, kažkokiu būdu sugebėjo jų nenuteikti prieš save ir netgi laimėti simpatijas.

Kitas dalykas – žemaičiai nuo pat 1256 m. laikė iniciatyvą savo rankose. Jie puolė pirmieji, paskui sulaukė atsakomojo Ordino puolimo, paskui sumušė Livonijos magistrą prie Klaipėdos, primėti Ordinui paliaubas ir joms pasibai-gus sugebėjo vėl užpulti pirmieji. Beje, ne tik užpulti – 1259 m. rudens pradžioje jie vėl sumušė kryžiuočius, šikart Skuodo mūšyje.

– Kuo svarbus Skuodo mūšis? Idomu ir todėl, kad numanomoj išvadystės, kuo skaitinėdama Eiliuotąjį Livonijos kroniką pastebėjau, kad net toks šališkas šaltinis fiksavo skirtumus, kaip žemaičiai traktavo kuršius ir vokiečius.

I. B.: Išties nėra tiksliai nustatyta tikroji Skuodo mūšio vieta. Žinoma tik tiek – mūšis vyko Skuodo lauke. Bet pergalė šiame mūšyje buvo didžiulis žemaičių strategijos laimėjimas. ➤

→ Prieš tai Kurše buvo surengtas eilinis grobiamasis žygis ar vėl viliojamasis manevras?

I. B.: Iš esmės dažniausiai viduramžių žygiai buvo grobiamieji. Tikslas – nualinti priešų kraštą, apsirūpinti maisto atsargomis, pagrobtį gyvulius, išsivaryti į nelaisvę įkaitus siekiant apsidrausti nuo atsako ar tikintis išpirkos. Ištuštinti kraštą, kad jį valdančiam priešui būtų smogta ekonomiškai. Skuodo mūšyje vėl matome žemaičių taktinį manevrą – viiloti kryžiuočius į atviro lauko kovą vyras prieš vyra. Strateginis laimėjimas pirmiausia buvo tai, kad žemaičiai ši antpuoli sugebėjo surengti pirmieji.

– O atsitraukdami sulaukė persekiotojų iškart iš dviejų atspirties taškų – iš Kuldigos ir iš Klaipėdos.

I. B.: Kryžiuočiai patys rengesi užpulti Žemaitiją, tai atrodo logiška, nes baigėsi paliaubos, kryžiuočiai vėl išsirūpino iš Mindaugo eilinį žemaičių dovanojimą, vadinas, patys ruošesi eiti pasiimti, kas jiems „priklaušė“. Ir žemaičiai juos aplenkia! Tikrai fantastiškas vadovavimas pajėgoms! Mikli vadyba! Dar kartą Alminas sužiba ir kaip strategas, ir kaip taktikas.

– Geriausia gynyba – puolimas?

I. B.: Taip. Atrodo, kad kryžiuočių puolimo jėgos buvo koncentruojamos Klaipėdoje. Kronikoje rašoma, kad Kuršą puolė trys tūkstančiai žemaičių ir kad iš Klaipėdos į Kuldigą atėjo galinga pagalba, vadinas, kryžiuočių ten, aišku, buvo ne ką mažiau. Žemaičiai provokavo atvirą mūšį, skubiai nesitraukė, kažkur Skuodo lauke iširengė stovyklą ir laukė ateinančius kryžiuočius. Nebėgo, nesitraukė, nes patirtis jiems padėjo suvokti, kad visada yra geriau prieš sumušti jo žemėse. Jei žemaičiai būtų atsitraukę nesumušę kryžiuočių, šie būtų puolę jų kraštą ir pakeliui būtų kentėję jų pačių moterys ir vaikai. Taigi žemaičiai laukė, kol ateis priešai, manoma, kad jų pajėgos nebuvu menkesnės, gal net didesnės. Kryžiuočių puolimas prasidėjo lygiame lauke, žemaičiai apsigynė, matyt, atlaikė pirmąją ataką. O kuršiai ēmė bėgti. Pasakojama, jog prieš mūšį žygio vadas Klaipėdos komturės Bernardas Harenas kuršius agitavo, kad jie būtų narsūs, tame mūšio lauke gintų ir saugotų savo žemę nuo atėties puolimą, sakyta, kad jei dabar jie žemaičių nenugalės, tai šie vėl sugriš, vėl siaubas, degins, žudys. Vis dėlto kai pirmoji ataka sužlugo, dauguma kuršių pabėgo iš mūšio lauko. Žinoma, keli kolaborantai neišvengiamai liko. Kryžiuočių kariuomenė pastebimai sumažėjo, tada žemaičiai perėjo į puolimą ir sutriuškinė vokiečius brolius riterius, jų ginklėnius ir piligrimus (kryžininkus pasaulečius). Žuvo 33 riteriai. Pagal žuvusių skaičių matyti, kad tai buvo vidutinio dydžio mūšis XIII a. kovų kontekste – devintas pagal mastą ir pusantro karto didesnis už rusų išgarsintą (prisitaė filmu) Aleksandro Neviškio Ledo mūšį su kryžiuočiais ant Peipaus ežero (ten žuvo vos 20 riterių).

Ką toliau daro žemaičiai? Jau, atrodo, pergalė, jau būtų galima ir atsipūsti, truputį ant laurų pasnausti... Ne, žemaičiai tik grįžta į gimtasių vietas, persirikiuoja, kaip sakoma, tik marškinus pasikeičia ir vėl į žygį. Šikart jau Ordino magistras su didžiausiomis Livonijos pajėgomis laukia žemaičių. Kronikoje net poetišku stiliumi rašoma, kad Livonijoje nė vieno vyro namuose neliko... Ordino stovykla sutelkiamą prie Vartajos pilies, kuri yra maždaug už dvyluos kilometrus į pietus nuo Durbės. Žemaičiai, matyt, jau seniau buvo aptikę per paskutinį ledynmetį iš didžiulio vandens srauto ar upės (kurių likutis, matyt, ir yra garsus Durbės ežeras) susiformavusį Durbės senslénį. Juo dažnai ir vykdavo žemaičių žygiai į Kuršo gilumą. Žemaičiai atžygavo prie Vartajos pilies, aišku, kryžiuočiai juos pamatė, bet jų gretose kilo nedidelė sumaištis, nes jau buvo vakaras, o kariuomenes skyrė slėnis, kuris buvo maždaug pusantro kilometro pločio, krantai apie keturiasdešimt metrų aukščio, slėnio viršūnė teka Vartaja (Bartos arba Bartuvos intakas)... Kryžiuočiai sugalvojo, kad štai vakaras, vieta mūšiui nepatogi, nes jodama per slėnį ir aukštyn atsilaite Ordino kavalerija negalėjo pasiekti didelio greičio, be to, žemaičiai galėjo apšaudyti ją strėlėmis. Taigi kryžiuočiai pagalvojo, kad gal geriau palauks ryto... O iš ryto žemaičių pėdos jau buvo ataušusios... Mane stebina puikus Almino vadovavimas žemaičių pajėgoms, gebėjimas blaivai, protingai įvertinti padėti ir rinktis patį geriausią sprendimą.

Ordinas nusprendė keisti taktiką – statyti pilis Žiemgalioje ir Žemaitijoje. Bendros Prūsijos ir Livonijos pajėgos per Klaipėdą išsiveržė į Karšuvą ir ten pasistatė pilis. Spėjama, kad vadinas Georgenburgas, arba Šv. Jurgio pilis, stovėjo Vilkų lauko pirmajame piliakalnyje Kūplėje, prie Jūros upės. Tada žemaičiams teko mesti Duobės apgultį ir lékti namo. Žemaičiai atsakydamai prie Georgenburgo pasistatė pilį ant antrojo Vilkų lauko piliakalnio Veringos (tai viena pagrįščiausiai archeologo Gintauto Zabielos hipotezė) ir taip užblokavo kryžiuočių pilį. Maždaug pusę metų pilys taip viena su kita ir kovojo – Eiliuotojoje

Livonijos kronikoje rašoma, kad ietys nuolat iš vienos pilies į kitą skriejo. Livonijos magistrui teko organizuoti Georgenburgo gelbėjimo operaciją, be to, matyt, buvo užsimota vienu smūgiu ir visą Žemaitiją palaužti. Livonijos magistras Burhardas fon Hornhauzenas, beje, prieš tai buvęs Sembos komtūru, nuvyko į Prūsiją, mobilizavo ten pajėgas (joms vadovavo Prūsijos kryžiuočių maršallas Henrikas Botelis), gavo paramos iš Vokietijos. Aišku, buvo mobilizuota visa Livonija, iš Talino atvyko danai ir jų vedami estai (tuo metu šiaurinę Estiją valdė Danija) – visos didžiulės pajėgos, kurios tik buvo Pabaltijyje, iš dviejų pusų sutrauktos į Klaipėdą. Beje, dar buvo ir švedų kryžininkų, kuriems vadovavo kunigaikštis Karlas Ulfsonas (žinoma, kad jis žuvo Durbėje).

Kiek karių buvo šioje sutelktoje kariaunoje, sunku pasakyti, bet, manau, ne mažiau kaip aštuoni tūkstančiai. Padėtis žemaičiams turėjo atrodyti tragiska: 1255 m. panašaus dydžio pajėgos buvo privertusios kapitulioti Sembą. Žemaičiai gerai suvokė, kas jiems gresia, juolab kad patys galėjo mobilizuoti tik keturis tūkstančius karių. Bet tai, ką jie padarė, yra tikros drąsos viršūnė. Buvo siaubinga rizika, bet žemaičiai atitraukė pajėgas nuo Georgenburgo ir dar kartą išsiveržė į Kuršą. Tai buvo gudrus taktinis smūgis, bet juk kryžiuočiai to jauko galėjo ir nepraryti, galėjo imti niokoti Žemaitiją, kuri buvo palikta be priedangos. Vis dėlto kryžiuočiai neatsispyrė pagundai sučiupti Alminą ir sumušti žemaičių kariuomenę, ir Burhardas fon Hornhauzenas abi kariuomenes nuvedė vytis žemaičių pajėgų. Jie pačiu pajūriu keliavo iki Liepojos, paskui per Gruobinių pasuko link Durbės, o žemaičiai jų jau laukė, matyt, gerai išsirinkę būsimo mūšio vietą. Ji buvo vos dvylika kilometrų nuo Vartajos pilies, kur kryžiuočiai nesiryžo stoti mūšin. Žemaičiai šikart pasislinko dar labiau į šiaurę, kad jų flanga pridengtų Durbės ežeras.

Nepaprastai svarbu buvo ir tai, kad, matyt, žemaičiai iš anksto buvo užmezagę ryšius su kuršiais. Neaišku, kokiu būdu – ar geranoriškai, ar naudodami prievertą, nes turėjo jų belaisvių ir iš ankstesnių, ir iš šio žygio. Gal tiesiog kuršiams buvo pasiūlytas geras sandėris? O kuršiai, matyt, buvo apimti prieštaringų ketinimų. Jie kreipėsi į kryžiuočius gana keistai klausdami, ar jei padės laimeti mūšį, jiems bus atiduota moterys ir vaikai, kuriuos žemaičiai buvo paėmę į nelaisvę. Kitaip sakant, klausė, ar kryžiuočiai padės išlaisvinti jų žmones. Atrodo, savaime suprantama, kad senjoras turi išlaisvinti vasalus, beje, iki tol jiems gana ištikimus. Tačiau kuršiams buvo atsakytu. Matyt, didžiulė kiekbybinė persvara kryžiuočiams susuko galvas ir jie ēmė per daug pasiskėti savo jégomis. Pasekmės buvo galima numatyti. Kai prie Durbės ežero pietinio galo prasidėjo mūšis, kuršiai vieningai paliko Ordino kariuomenę, o dalis net atgrėžė priejų ginklus. Kuršių pavyzdžiu kaipmat pasekė estai, o paskui juos – ir kiti Livonijos bei Prūsijos žmonės. Kautis su žemaičiais liko tik Ordino riteriai su kelias kolaborantais ir kryžeiviai. Iš vienos pusės spaudžiami žemaičių, iš kitos – kuršių ir praradę pagrindinę kariuomenės mase, jie buvo apsushti ir sumušti.

Estai gal nelabai ir suprato baltiškojo solidarumo reikalus, bet jiems vis tiek buvo labai aišku, ką reikia mušti, kas yra tikrasis priešas... Durbės mūšis buvo tarsi pirmasis mūšis regiono tautų Baltijos kelias, nes Jame dalyvavo žemaičiai (lietuviai), būsimieji latviai ir estai. Aišku, kad tokie kuršių ir estų veiksmai sukėlė kryžiuočių paniką, jų rikiuotėje atsivėrė milžiniškos spragos, pastebimai sumažėjo kariuomenės fizinė apimtis... Vis dėlto, anot kronikos, ir pralaimėdami kryžiuočiai greitai nepasidavė, priešinosi net

bėgdami. Buvo nukauta 150 riterių ir jų vadai. Žinodami, kad riteris atitinka maždaug dešimt karių, galime apytikriaus pasakyti, kiek kryžiuočių ir jų talkininkų žuvo Durbės mūšyje. Manoma, kad jungtinėje jų kariuomenėje vien vokiečių buvo apie keturis tūkstančius, todėl net pakrikus parvertiesiems padėjėjams jų kariauna galėjo lygiomis kautis su žemaičiais. Be to, jie turėjo prisijaukinę tokį kolaborantų, kurie žinojo, kad geriau žūti mūšyje negu patekti į savo gentainių rankas. Pavyzdžiu, minimas sembas Skludas, kuris labai narsias Durbės mūšyje kovojo ir krito – matyt, buvo tokios reputacijos, kad kito kelio tiesiog neturėjo.

– Ar galima tvirtinti, kad Alminas ir Durbėje buvo žemaičių karų vadas (kitos versijos – kad Treniota, netgi Mindaugas)? Kodėl iki šiol jis vos šmestelėdavo istorikų darbuose ir iš esmės nėra deramai įvertintas? Ar jis turėjo ir politinį bei dvasinį svorį tarp žemaičių elito ir visos bendruomenės, ar buvo tik užsigrūdinės ir puičiai karų meną išvaldės kareiva, kaip dabar sakoma, karų lauko vadas?

I. B.: Visiškai aišku, kad Durbės mūšį su žemaičiais laimėjo Alminas (ar Almenas, Algminas; rašyba dar nenustovėjusi – kryžiuočiai jo vardą raše Aleman). Nėra abejonių, kad Mindaugas tame mūšyje tikrai nedalyvavo – žemaičių pergalė buvo jo politikos krachas. Eiliuotoji Livonijos kronika, minėdama žemaičių puolimą pradžią 1256 m., užsimena, kad Žemaitijoje buvo tokis narsus vyras Aleman, kurį žemaičiai buvo išrinkę savo vyresniuoju. Vėliau nepasakoma, kas vadovavo mūšiu, bet iš konteksto akivaizdu, kad vadovybė nesikeitė. Almino vadovavimo žemaičių kariuomenei stilius buvo vientisas, jis visą laiką rėmėsi išitikinimu, kad geriausia gynyba yra puolimas, drąsus ir tolimi žygiai į prieš žemes. Kartu jam buvo būdingas blaivus padėties vertinimas, gebėjimas laiku pasitraukti iš kovos lauko, kai aplinkybės klosty davosi nepalankiai. Aišku, jei mūšiuose Alminas būtų žuvęs, tai Žemaitiją galėjo labai smarkiai išmušti iš vėžių. Na, o Treniota žemaičių vadu tapo per nesusipratimą, per daug kartinių perrašinėjimų kronikų, kuriose buvo pasakojama apie Mindaugo atsimetimą nuo krikščionybės. Buvo pasakojama, kad žemaičiai kreipėsi į Treniotą, o šis juos palydėjo pas Mindaugą, bet praleidžiant žodžius ir iškreipiant prasmę pats Treniota tapo žemaičiu. Šiaip Treniota buvo Mindaugo seserėnas, galbūt Lengvenio sūnus, o rezidavo greičiausiai Linkmenyse. Alminas žavi tuo, kad rinkosi labai brandžią, protinę politiką ir kovos būdą. Ambicingas vyras jo vietoje galėjo bandyti kurti valsstybę Žemaitijoje ir netgi tikėtis sėkmės, nes buvo pelnės višus aplinkinių baltų genčių pagarbą ir paramą.

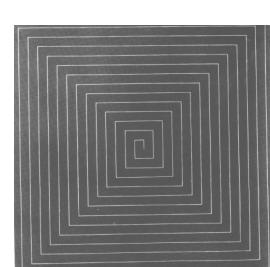
– Buvo pajėgus perkelti baltų genčių politinį centrą į Žemaitiją?

I. B.: Tuo metu Mindaugas buvo susikompromitavęs, politiškai ir dvasiškai bankrutavęs, kaip valdovas tapęs nulin. Alminas ambicijas suvaldė dėl Lietuvos vienybės ir bendros pergalės.

– Kur galėjo būti Almino gimtoji žemė?

I. B.: Didelė tikimybė, kad Alminas buvo kilęs iš Karšuvos, nes Ordinas ją buvo pasirinkęs kaip pagrindinį taikinių. Kita galimybė – Medininkų žemė, kuri Mindaugo donacijose dar neminima, o nuo XIII a. antrosios pusės įgijo išskirtinį politinį svorį.

Sutrumpinta iš: „Liaudies kultūra“, 2010, Nr. 3

Penki sakiniai apie keturis sakinius

„Alfa.lt“ tinklalapyje įdėtas tokio Audriaus Vasiliausko straipsnis „airBaltic“ operatyvumas, štai jo pirmi sakiniai: „Mirdama Islandijos ekonomika, pageidavo pelenus išbarstyti po Europą [labai įdomi kablelio vieta]. Tiesa pelenai buvo ne ekonomikos, o ugnikalnio, bet dėl šios priėžasties mums teko atkelti keletą skrydžių [po „tiesa“ nėra būtino kablelio]. Beje turbūt jau daugumas pamiršo apie tokį īvyki [tas pats po „beje“, o paskutinė raidė liko be nosinės]. Taigi ir mes nusprendėme pasidomėti, o kur gi mūsų pinigai sumokėti už neįvykdytas paslaugas [„kurgi“ rašoma kartu; nėra kablelio po „pinigai“; paslaugos ne vykdomos, o suteikiamas].“

Pirmojo kablelio turbūt ir autorius nesugebėt paaiškinti ir nesivarginti, nes juk rašyti galima tiesiog bet kaip – visame straipsnyje sakinių be klaidų beveik nėra. Straipsnis paimtas iš kažkokio „Commonsense.lt“ – ši atsivertė pirmaisiai pamatome tarsi moto: „Common sense is not so common“ – Volteras (1694–1778), – esą Voltaire’as raše angliskai (taisyklingu kabučiu čia jau nesitikime). Kalbos inspekcija turi teisę bausti už didžiašias kalbos klaidas, o už didžiašias rašybos ir skyrybos klaidas? Bet gal interneto erdvės tiesiog netikrinamos.

-lj-

Fizio(a)loginės improvizacijos

Minties akmuo

Išugdėm auksinį vaikl.
Kasdien filosofiškai
veikė.

Ieškojo minties akmens.
Surado! Ir
kad trenks... — — —

Išmintis gera —
po ja kyšt snapą —
ir kaldo nėra...

Kartais „auksas“
panosėj žiba,
o pelenuose — spec. tarnyba.

Patekus į zoną
labai svarbu
rezonas.

Gulintys ant minkštų naru
kietų filosofijų
pavaro.

Grįžta į lovas „akmenuoti“,
net hēgeliamams sunku
reziūmuoti...

Apibendrina faktą
gavę į dantis
ar kaktą.

Jų nuomone,
filosofinių akmenų
tuomet ilgiausiai atmeni.

Quo vadis?

Užknistas irgi žmogus,
tik kartais
nesmagus.

Linksmesni —
užsiknisi patys.
Jie klausia savęs: „Quo vadis?“

Kai savęs klausisi,
klausimas
neišeina pro ausi.

Jų susikaupia daug,
nes vis sakai:
„Palauk...“

Sakantys
visada gražūs,
i tylinčius nepanašūs.

Panašūs
pridaro klaidų.
Dar nieko, jei vienas, du...

Kai visas būrys,
nežinai —
kuris.

Užknisa nepanašius
ir padaro
negražius.

Negražūs
atsiknisa patys,
glaudžia prie peties petj.

Tampa stiprūs, našūs
ir dar labiau
nepanašūs.

Kiekvieną panašų —
švyt per petj
ir padaro panašų į medį.

Kaip žinia, medis
neklausia:
„Quo vadis?“

Jeigu klausia —
vėjui
i ausi...

Metafizikai užsisegiojės

Metafizinė mintis
tupi ant nosies.
Ar tautinės nenukosės?

Pasaulis
dvasiškai sloguoja —
per daug metafiziškai atsisegoja.

Pro iškirptes, antukus
medžiaginius
nukrypstam į fizinius reginius.

Reginiai
organiski,
švietėjiškai — žvelk — chamiški.

Pirmapradis chamizmas
šviesus kaip
antukinis komunizmas.

Pasauliu giesmę antukų
užtraukė Europos
užtrauktukai.

Kai atsirado geležinės „sagos“,
„šviesa“ ėmė vaikščiot
užsisegus.

Atsegta tamsėjo, sklaidės,
drisko antukai,
liko trys raidės*.

Šiandieną užtrauktukai,
o drauge,
mažumas prie mažumų traukia.

Per tiesiąją —
ne per Seimą! —
i nulį einam.

* Rusiškas keiksmažodis.

Ek, nuotraukos! Arba nufotkink tarp... ko nors

Angelskos* medžiagos kostiumas
ir nuotrauka
it gelsvas dūmas.

Joje toks kavalierius
su Adolfo ūsiukais,
plaukai ant šono lyg asiūkliai.

Šiek tiek — gal aš?
Bet iš tikrujų — tėvas.
Ir motina šalia iš „Teo“.

O gal iš „Lietuvos žinių“...
Man trūksta informacijos
iš žymiu...

Sakykim, Diogeno
ar Tacito.
(Nedėsiu taško dar prie šito.)

Man įdomu, ką tartų Šliogeris
ar iš „Komperviso“
vilnensis švogeris.

Daugiau žymiu, atrodo, nežinau.
Mat pats kukliai
nežymiai gyvenau.

Na, kas gi dar, galvoju įsijautęs.
Ak, Dieve, Teo... —
Macijauskas!

Patyręs, kietas,
iš tu iškilių..
O, Aleksandrai! Nufotkink tarp arklių.

Nukalk mane tarp meno kalvių,
arba vet. klinikoj
tarpa užmarintų karvių.

* Sulietuvinta anglų kalba.

Nepremijuotas — ne žmogus

Visi, kas kuria,
nešioja
kepurę.

Ją užsideda, kai lietinga,
kai giedra,
kyšteli turttingam.

Jei turi talentą,
mokėki
skolinti.

Prie vartų lentelė —
drausu! —
užrašas: linksmas šuo.

Nepremijuota išmintis:
bedančiu
paskolink dantis!

Kol jaunas, o broli,
užsiaugink savyje
broileri.

Senatvė — negandų mama:
koše ir
Suslavičiaus reklama.

Daug premijuotų minčių,
brendintų
brendžiu.

Nepremijuotas — ne žmogus.
Išimtis —
turintis ilgus nagus.

Mylimas valdžios, tautos
Talentas —
ant lentos.

Nežiūrėkite pašiure —
turiu liaudies
kepurę!

Liaudies vardą
ir
josios varga.

Premijos — jokios,
o lento
tikiuos...

Geriausia — kieta:
neleidžia lankstytis
šita...

Kepurės
tenai nereikės,
nebent užsidengti akis.

Vilnageidžiai vilnq
prabai nepasvilina.

Odisėjo
transnosinis žvilgsnių skrydis
irjis — tarpa Scilės
ir Charibdės.

Scilei prabaladojės skyle,
šast prie Charibdės,
nes ją myli.

Jos vilna —
tikrasis aukas,
kitur ieškot neplaukiąs.

Iš pavydo uola Pirmoji
Antrajai
per dantis tvoja.

Legendoj būna visko,
Charibdė strykeli
škotiško viskio.

Su juo — pas garsu
odontologą,
ir tą viski abu išsprogo*.

Turėjo sumanymą kilnų:
jai dantys rūpėjo,
jam — aukso vilna.

Charibdė prabudus
pasiuto —
odontologas vilnq nuskuto!

Veide jam padarė brydę — — —
Odisėjas transnosiniu
švilpt į Kolchidę.

Legenda baigės padoriai:
vilnageidžiai —
ES nariai!

Jų dukru
pažiūros plačios —
skutasi pačios.

* Skaniai išgérė.

**Prišvilkė biologiskai gimęs ir alogiskai gyvenantis
Rimantas Petras Elena von Kluras-Felceris**

